

“כבגד יאכלם עש וכצמר יאכלם סם”
(ישעיהו נ"א, ח)

שכרות בהשפעת סמים מסוכנים – היבטים מדיקולוגיים

ד"ר אחיקם סטולר*, LLB, PhD (כימיה), רועי גיא-גרין**, ד"ר יורם פינקלשטיין***, MD, PhD

תקציר

מצב של שכרות מוגדר בדין כמצב שבו נמצא אדם בהשפעת חומר אלכוהולי, סם מסוכן או גורם מסמם אחר. אדם מוגדר כשיכור אם הוא נתון תחת השפעה של סמים משכרים או מסוכנים, או אם ריכוז האלכוהול אצלו עולה על המידה הקבועה שהוגדרה על ידי המחוקק כ-50 מיליגרם אחוז.

מטרתו של המאמר היא להבחין בין שכרות הנגרמת על ידי אלכוהול, לבין שכרות הנגרמת על ידי סמים מסוכנים או אסורים. המאמר מבהיר את המונח "השפעה של סם מסוכן", שיש לו נפקות להבנת הגנת השכרות שבחוק העונשין, ועבירות הקשורות בנהיגה. מקובל לסווג את הסמים על פי השפעתם המוחית האורגנית לשלוש קבוצות: סמים מדכאים (Depressants), סמים ממריצים (Stimulants) וסמי הזיה (Hallucinogens). במסגרת המאמר נבחרו מכל קבוצה מספר סמים בשימוש נפוץ ונבדקה השפעתם הפסיכומוטורית על האדם, לרבות על כישורי הנהיגה. כן גם נסקרה הפסיקה הישראלית הרלוונטית, העוסקת בהיבטים השונים של המונח "השפעה של סם מסוכן" ושל אלכוהול, בעיקר בעבירות הקשורות בנהיגה, ועל הגנת השכרות. כשמדובר בעבירות הקשורות בנהיגה בשכרות מאלכוהול, המידה הקבועה יכולה לסייע רק כשמדובר בעבירה של נהיגה בשכרות, ובעבירה של גרם מוות ברשלנות. בעבירת הריגה שנגרמה בשכרות מאלכוהול, יש לקבוע את ההשפעה של האלכוהול על העושה, כאשר המידה הקבועה יכולה רק לתת אינדיקציה ראשונית. בעבירות הקשורות לנהיגה, שנגרמות בשכרות מסמים, יש לקבוע את השפעת הסם בפועל, כשמדובר בעבירת הנהיגה, גרם המוות ברשלנות ובעבירת ההריגה כאחת. במקרים אלה יש לקבוע את מידת ההשפעה בפועל, מכיוון שכאשר מדובר בסמים, אין מידה קבועה שיכולה לסייע. בפסיקה הישראלית ניתן לזהות שתי גישות לפרשנות המונח "תחת השפעה של סמים": הגישה האחת מדגישה את עצם הימצאות הסם, כלומר נוכחותו בגוף. על פי גישה זו אדם שבדמו נמצא סם, מוגדר כמי שנמצא תחת השפעה של סמים. על פי הגישה השנייה, גישה שמצדדת בבדיקה כפולה – בודקים את נוכחות הסם, ולאחר מכן את השפעתו בפועל על הכישורים הפסיכומוטוריים של האדם. במסגרת המאמר נסקר המצב בחו"ל. מהסקירה עולה כי הבעיה שמציג המאמר קיימת גם במדינות כדוגמת הולנד, אוסטרליה, אנגליה וארה"ב. בארה"ב הכשירו שוטרים במסלול השתלמות ארוך (DRE). שוטרים מיוחדים אלה מיומנים לאבחן השפעה של סמים מסוכנים על אדם. במסגרת המאמר הצענו להכשיר שוטרים כאלה גם בארץ, ובתקופת הביניים לאבחן אנשים שיש חשד שביצעו מעשים או חדלו, באמצעות בדיקות נוירולוגיות, שיבוצעו על ידי רופא בחדר מיון.

* שופט בית משפט השלום בתל אביב.

** תלמיד השנה השלישית למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים.

*** נוירולוג וטוקסיקולוג, המחלקה הנוירולוגית, המרכז הרפואי שערי צדק, ת.ד. 3235, ירושלים 91031.

תודתנו נתונה לגבי זוהר ראקח, על הערותיה המועילות.

מבוא

סמי הזיה (Hallucinogens)

כדוגמת LSD; וסמים מקבוצת הקנבינואידים (המופקים מצמח הקנבוס) כגון מריחואנה; חשיש ושמן חשיש.

מקרים בהם מתעורר הצורך המשפטי לאמוד את מידת השפעתו של סם

ניתן לסווג את המקרים לארבע קבוצות:

1. עבירות שנעשות בשכרות מאלכוהול תוך כדי נהיגה.
2. עבירות שנעשות בשכרות מסמים תוך כדי נהיגה.
3. עבירות אחרות שאינן קשורות בנהיגה, שלגביהן מתבקשת הגנת השכרות מאלכוהול.
4. עבירות אחרות שאינן קשורות בנהיגה, שלגביהן מתבקשת הגנת השכרות מסמים.

עבירות שנעשות בשכרות תוך נהיגה

סעיף 26 לתקנות התעבורה, אוסר על נהיגת רכב על ידי מי שנתון תחת השפעת סמים משכרים או משקאות משכרים.³

בסעיף 169ב לתקנות התעבורה, מגולם האיסור לנהוג בשכרות ובו נקבעה החזקה לפיה רואים אדם כשיכור, אם הוא נתון תחת השפעה של סמים משכרים או מסוכנים, או אם ריכוז האלכוהול אצלו עולה על המידה הקבועה, שנקבעה בסעיף 169א לתקנות בשיעור של 50 מ"ג אלכוהול ל 100 מ"ל של דם, או 50 מ"ג%. (להלן "המידה הקבועה").

לעניין עבירת הנהיגה בזמן שכרות, לפי סעיף 362(3) לפקודת התעבורה [נוסח חדש], ההלכה היא שדי בקביעה כי נמצא בדמו של המערער, בשעת אירוע התאונה, שיעור אלכוהול העולה על "המידה הקבועה" כמשמעותה בתקנה 169א לתקנות התעבורה, כדי לבסס הרשעה על-פיה; ואין נפקא מינה מה הייתה בפועל מידת השפעתו של האלכוהול.⁴

כדי למנוע ויכוח בשאלה, אם כמות אלכוהול פלונית הופכת אדם לשיכור, נקבע כי אמת המידה של התקנות יש בה, בכל מקרה, כדי להוות הנחה החלטית לכך, כי מי שיש בגופו ריכוז של אלכוהול במידה העולה על הקבוע בתקנות התעבורה, נחשב לעולם לשיכור לצורכי הגדרת העבירות לפי סעיף 362(3) לפקודת התעבורה [נוסח חדש] – ותקנה 26 לתקנות התעבורה

המונח "שכרות" מופיע במספר דברי חקיקה. מצב של שכרות מוגדר בסעיף 34 ט(ד) לחוק העונשין תשל"ז 1977- (להלן: "חוק העונשין") כמצב שבו נמצא אדם בהשפעת חומר אלכוהולי, **סם מסוכן** או **גורם מסמם אחר**, ועקב כך הוא חסר יכולת של ממש, בשעת המעשה, להבין את אשר עשה או את הפסול שבמעשהו, או להימנע מעשיית המעשה.

בפקודת הסמים המסוכנים, התשל"ג 1973-, הוגדר סם מסוכן "**כחומר מן המפורטים בתוספת הראשונה**"¹.

בסעיף 169ב לתקנות התעבורה תשכ"א 1961- (להלן: "תקנות התעבורה"), נקבע האיסור על נהיגה בשכרות. כך גם נקבע באותו סעיף, כי לעניין סעיפים 362(3) או 64ב לפקודת התעבורה ופרק זה, יראו אדם כשיכור אם הוא נתון **תחת השפעה של סמים משכרים או מסוכנים**² או אם ריכוז האלכוהול אצלו עולה על המידה הקבועה.

הנה כי כן, הגדרת סם מסוכן ככזה הנמנה על התוספת הראשונה לפקודת הסמים המסוכנים, אין בה כשלעצמה כדי להבהיר את מהותה של פעולת הסם או את השפעתו.

ההגדרה הפרמקולוגית או הרפואית של סם היא: חומר טבעי או מלאכותי, שיש בו כדי להשפיע פיסיוולוגית על האדם. עיקר ההשפעה היא מוחית או אורגנית (חשיבתית, רגשית, תנועתית ותחושתית).

בהתאם להגדרה זאת, ניתן לסווג את הסמים על פי השפעתם המוחית האורגנית לשלוש קבוצות: סמים מדכאים, סמים ממריצים וסמי הזיה.

סמים מדכאים (Depressants)

עליהם נמנים האופיאטים, כגון: אופיום; מורפין; הרואין; קודאין – סמים אלה נגזרים מהאופיום ומקורם בפרג המרדים (Papaver Somniferum) או בפרג החפים (Bracteatum Papaver). וסמים מדכאים נוספים כגון אלכוהול; בנוזדיאזיפנים (ואליום) ואחרים.

סמים ממריצים (Stimulants)

עליהם נמנים: קוקאין; אקסטזי (MDMA); אמפטמינים; קפאין; ניקוטין.

³ המונח "משקאות משכרים", מוגדר בסעיף 1 לפקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) [נוסח חדש]: משקאות משכרים "מוגדרים ככהילים, ערק, ברנדי, יין, בירה, שכר-פירות ושאר משקאות, מותססים או כוהליים, שנמצא בהם בזמן מן הזמנים, לפי בדיקת דוגמה מהם, יותר מ-2% כוהל. ע"פ 5002/94 ירמיהו בן איסק נ' מ"י, פ"ד מט(4), 151, בעמ' 163 (להלן: "עניין ירמיהו").

¹ רבות כל מלח שלו, וכן כל תכשיר, תרכובת, תערובת או תמיסה של חומר כאמור ומלחיהם.
² המונח "סמים משכרים" לא הוגדר למרות שהוא מופיע במספר דברי חקיקה כגון סעיף 13א(א) לתקנות הטיס (רשיונות לעובדי טיס), תשמ"א 1981-; סעיף 11א(א) לתקנות הטיס (הפעלת כלי טיס וכללי טיסה), תשמ"ב 1981-; סעיף 118 לחוק הספנות (ימאים), תשל"ג 1973-; סעיף 26 וסעיף 169 לתקנות התעבורה, תשכ"א 1961-.

גרם המוות ברשלנות, הוא אותו יסוד המאפיין גם את עבירת ההריגה, והדיון לגבי עבירת ההריגה נכון גם לגבי עבירת גרם המוות ברשלנות. דוגמה טובה ליחס שבין עבירת גרם מוות ברשלנות ועבירת ההריגה, ניתן ללמוד מעניין **סלס**⁸ אשר נדון בבית המשפט המחוזי בחיפה בפני כב' השופטת שטמר.

בעניין זה הואשם הנאשם בהריגה, בכך שבעת שנהג תחת השפעת אלכוהול, לא האט בכניסה לעקומה חדה, רכבו סטה מהנתיב לתלולית כורכר והתהפך. הנאשם נפצע והמנוחה שישבה לידו נהרגה. הנאשם הורשע בגרם מוות ברשלנות, לאחר שהעיד, כי הוא אכן שתה משקאות חריפים. אולם, הוא טען ששתה רק שליש כוסית וודקה וכמה לגימות של בירה. עוד מסר הנאשם, כי הוא יצא מהמסיבה, הניע את רכבו ונסע כ-10 דקות עד שארעה התאונה. לטענתו, הוא היה בשליטה מלאה כל משך הנסיעה והוא אף נסע במהירות של 50 קמ"ש לאורך כל הדרך עד למקום אירוע התאונה. עוד הוסיף הנאשם, כי הוא נסע עם אורות גבוהים אולם, התנאים הגרועים של הדרך והעדר תאורה נאותה, מנעו מבעדו להבחין בעקומה.

על פי הראיות שהיו בפני כב' השופטת שטמר, היא לא יכולה היתה לקבוע כי התקיימה אצל הנאשם המודעות לכך שהתוצאה של גרם מוות לאחר, עלולה להתרחש וכי הוא היה אדיש לאפשרות טראגית זאת. לא ניתן לקבוע מעל לכל ספק סביר, כי הנאשם נהג במהירות בה נהג, בתנאי הדרך שתוארו, מתוך הכרה בכך שהוא עלול לגרום לתאונה אשר תוצאותיה יהיו קטלניות. סביר יותר להניח, כי לנאשם היה יסוד נפשי של רשלנות, במובן זה שאדם מן הישוב, כן היה ער לכך שהתוצאה הקטלנית למצער של פגיעה בגוף עלולה להתרחש. בגוף פסה"ד נכתב, כי לו היתה מוכחת – הטענה כי הנאשם היה "שיכור" בעת נהיגתו, בנסיבות המקרה היתה קמה נגדו "חזקת הפזיזות" והיה צריך להרשיעו בעבירת ההריגה. לפיכך, הנאשם זוכה מעבירת הריגה והורשע על פי סעיף 184 לחוק סדר הדין הפלילי, בגרם מוות ברשלנות.

לאחר כתיבת הכרעת הדין, הסתבר כי התביעה הגישה בטעות חוות דעת שהתייחסה לריכוז האלכוהול אצל ההרוגה במקום את חוות הדעת המתייחסת לריכוז האלכוהול שהיה בדמו של הנאשם. נמצא שבעת התאונה, היה לנאשם ריכוז אלכוהול של 161 מ"ג%. הכרעת הדין שונתה והוא הורשע בהריגה.

הגנת השכרות

מקרה נוסף שנוקקים בו לבחינת השפעתו של הסם המסוכן או הסם האסור, הוא כשמדובר בהגנת השכרות על פי סעיף 34 לחוק העונשין.⁹

נבחנת לפי אותה מידה – ולצורכי הוראותיו של סעיף 64 לפקודה, הדין בהגדרתו של המושג "שיכור".⁵

הריגה תוך נהיגה בשכרות

היסוד העובדתי של עבירת ההריגה בנהיגה במצב של שכרות מורכב מן הפרטים הבאים:

א. נהיגה בכלי רכב כאשר הנהוג שיכור, כלומר בצורה או בתנאים שיש בהם כדי לסכן אחרים (מעשה ונסיבות).

ב. גרימת מותו של אחר כתוצאה מכך (תוצאה).

היסוד הנפשי דורש:

מודעות בפועל לשני המרכיבים הראשונים של היסוד העובדתי: הנהיגה בכלי רכב כאמור, והאפשרות הממשית של התרחשות התוצאה הקטלנית, כאשר כלפי רכיב התוצאה צריך שתתקיים גם "פזיזות", לצד המודעות כלפי האפשרות הממשית של התרחשותה, ובנוסף לה.

כדי להרשיע בעבירת ההריגה, די במודעות לאפשרות ממשית של פגיעה בגופו של אדם, ואין נדרשת מודעות לאפשרות ממשית של תוצאה קטלנית דווקא.

ברם, מי שמצוי במצב של שכרות, הכרתו מתערפלת וחושיו מתקשים. לכך מטבע הדברים, יש השלכה שלילית על תפיסת המציאות המשתנה לפניו, ועל התאמת פעילותו ותגובותיו לשינויים אלה.

כשמדובר בהריגה בנהיגה, יש לבחון אם רמת השכרות, שבה היה נתון הנהג בשעת התאונה, מספיקה להוכחת קיומה של הפזיזות הדרושה להרשעה.

המדובר בעבירה של מחשבה פלילית, והמבחן שיש לנקוט בהקשר זה, הינו מבחן סובייקטיבי של הלך הנפש שהתקיים בפועל אצל הנוגע בדבר.

המידה הקבועה כבר לא יכולה לסייע כשמדובר בעבירות אחרות, כמו עבירת הריגה בתאונת דרכים שהתרחשה כאשר הנהג שיכור.^{6,7}

בכל מקרה של עבירה שמתרחשת עקב נהיגה בשכרות והדורשת לשם התקיימותה מחשבה פלילית, אנו נזקקים לבחינת ההשפעה בפועל, על העושה, של החומר המסמם. בין שהוא אלכוהול, ובין שהוא סם אחר.

עבירה של גרם מוות ברשלנות

היסוד העובדתי של העבירה של גרם מוות ברשלנות, דהיינו

⁵ בר"ע 666/86 סאמי סודקי עודה נ' מ"י, פ"ד (מ)4, 463, עמ' 464.

⁶ עניין ירמיהו, ה"ש 4 לעיל, בע' 163-164. (הבקשה נדחתה)

⁷ ע"פ 140/98 אליהו חוגיה נ' מ"י, פ"ד נב(3), 225.

⁸ ת"פ 00 / 243 (חיפה) מזינת ישראל נ' משה בן ניסים סלס [פדאור 03(4), 705] (טרם פורסם).

⁹ "ט.ט. שכרות".

לעיל), או את שתיית האלכוהול בעניין **סטפ** (ה"ש 12 לעיל), הוא לא נעתר לבקשה ליתן להם לחסות תחת הגנת השכרות, מאחר שהיחלשות המעצורים הנפשיים עקב נטילת סם או שתיית משקה משכר אינה משליכה על היכולת לגבש "החלטה להמית"¹³.

במקרה אחר, בעניין **מצאנוב**, אשר נדון בבית המשפט המחוזי בחיפה¹⁴, בבדיקת דם שנלקחה 13.5 שעות אחרי האירוע לא נמצא אלכוהול. נוכח ממצאים עובדתיים, שהנאשם שתייה כמויות גדולות, קבע בית המשפט שמצאנוב שיכור. למרות בדיקות המעבדה, נתקבלה הגנת השכרות. מצאנוב הורשע בהריגה ולא ברצח, תוך הפעלה של סעיף 34 ט(ב), שלפיו אין להרשיע בעבירה של כוונה אם אדם נמצא במצב של שכרות.

מטרתו של המאמר היא להבחין בין שכרות הנגרמת על ידי אלכוהול ושכרות הנגרמת על ידי סמים מסוכנים או אסורים. במסגרת המאמר, ננסה להבהיר את המונח "השפעה של סם מסוכן", שיש לו כאמור נפקות להבנת הגנת השכרות שבסעיף 34 ט לחוק העונשין ולעבירות הקשורות בנהיגה.

בחרנו מכל קבוצה, מספר סמים מייצגים. מקבוצת הסמים המדכאים בחרנו את האלכוהול והאופיאטים, מקבוצת הסמים ההזייתיים בחרנו את הקנבינואידים ומקבוצת הסמים הממריצים בחרנו לדון בקוקאין, בקראק, ובאקסטזי.

קבוצת הסמים המדכאים

אלכוהול

האלכוהול משפיע השפעה פסיכוטרופית מדכאת על מערכת העצבים המרכזית. מדידה נכונה וישירה של ריכוז האלכוהול היא בדגימה מרקמת המוח עצמה. מסיבות ברורות, בחיי היומיום (למעט במקרים של נתיחה שלאחר המוות) מבוצעת מדידה עקיפה על דרך קביעת ריכוז האלכוהול בדם.

האלכוהול נספג במעי הדק, מועבר לדם וממנו לכל רקמות הגוף, ובכללן למוח. עבודות נסיוניות הוכיחו, שריכוז האלכוהול בדם מתייחס באופן ישיר לריכוזו במוח. לפיכך, מנקודת המבט של הרפואה המשפטית, רמת האלכוהול בדם נתקבלה כמדד מקובל לכמות האלכוהול המשפיעה על ההתנהגות. יש יחס ישיר בין ריכוז האלכוהול בדם לבין התנהגות השותה ומצבו הפיסיולוגי:

– ברמת אלכוהול של עד 50 מ"ג %, תיתכן הרגשה של זחיחות בינונית, ואין השפעה ממשית.

כדי שיזכה נאשם בהגנה בשל היותו ב"מצב של שכרות" עקב נטילת סם, צריך שיתקיים קשר סיבתי בין השפעת הסם לבין היותו "חסר יכולת של ממש בשעת המעשה, להבין את אשר עשה או את הפסול שבמעשהו, או להימנע מעשיית המעשה".

מכאן, שאף אם הנאשם היה תחת השפעת סמים בעת האירוע, אין בכך די כדי להכניסו לגדר הגנת השכרות, בלי שעוד הוכח כי נטילת הסמים שללה ממנו שלילה של ממש את יכולתו להבין את מעשהו או את הפסול שבו, או להימנע מעשותו.

מסעיף 34 ט(ב) לחוק העונשין עולה, כי אם נכנס המערער למצב שכרות "בהתנהגותו הנשלטת ומדעת", הרי שכל עוד לא נכנס למצב זה "כדי לעבור בו את העבירה" (כלשון סעיף 34 ט(ג) לחוק העונשין), עדיין עומדת לו ההקלה שבסעיף 34 ט(ב) לחוק. דהיינו, אין להרשיעו בעבירה הדורשת כוונה כלפי התוצאה, אלא בעבירה שבה היסוד החפצי כלפי התוצאה האסורה הינו של אדישות בלבד. משמע, כי יש להמיר במקרה של רצח את ההרשעה לעבירת הריגה¹⁰.

מסעיף 34 כב(ב) לחוק העונשין עולה, כי די בקיומו של ספק סביר בדבר תחולת הסייג לאחריות פלילית כדי להביא להחלתו. על-כן, הנטל להוכחת אי-התקיימותו של הסייג הוא על התביעה¹¹.

לפיכך, **צאלח** (ר' ה"ש 10 לעיל), אשר הצית את חברתו וביקש לחסות תחת הגנת השכרות מסמים, או **סטפ**¹² אשר היכה חבר בקרש עם מסמרים וטען שהיה שיכור מאלכוהול, הורשעו שניהם ברצח. למרות שבית המשפט היה מוכן לקבל כממצא עובדתי את נטילת הסמים בעניין **צאלח** (ה"ש 10

(א) לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה במצב של שכרות שנגרמה שלא בהתנהגותו הנשלטת או שלא מדעתו.

(ב) עשה אדם מעשה במצב של שכרות והוא גרם למצב זה בהתנהגותו הנשלטת ומדעת, רואים אותו כמי שעשה את המעשה במחשבה פלילית, אם העבירה היא של התנהגות, או באדישות אם העבירה מותנית גם בתוצאה.

(ג) גרם אדם למצב השכרות כדי לעבור בו את העבירה, רואים אותו כמי שעבר אותה במחשבה פלילית אם היא עבירה של התנהגות, או בכוונה אם היא מותנית גם בתוצאה.

(ד) בסעיף זה, "מצב של שכרות" – מצב שבו נמצא אדם בהשפעת חומר אלכוהולי, סם מסוכן או גורם מסמם אחר, ועקב כך הוא חסר יכולת של ממש, בשעת המעשה, להבין את אשר עשה או את הפסול שבמעשהו, או להימנע מעשיית המעשה.

(ה) סעיפים קטנים (א), (ב) ו-(ג) חלים גם על מי שלא היה חסר יכולת כאמור בסעיף קטן (ד), אך עקב שכרות חלקית לא היה מודע, בשעת מעשה, לפרט מפרטי העבירה¹⁰.

¹⁰ ע"פ 3243/95 **דניאל צאלח נגד מ"י**, פ"ד נב(1), 769, עמ' 784, מול האות ז, ועמ' 785, מול האות א. (להלן: "עניין צאלח").

¹¹ שם, ע' 786-785.

¹² ע"פ 1493/98 **שמעון סטפ נגד מ"י**, פ"ד נו(4), 679.

¹³ ע"פ 2788/96 **בוריס אבליס נגד מ"י**, פ"ד נב(3), 183.

¹⁴ ת"פ 364/98 (חי) **נגד מקסים מצאנוב בן סרגיי** [פדאור 01(3), 330] (טרם פורסם).

מסלולו המטבולי של האלכוהול

אלכוהול נספג בקיבה באופן מיידי. 20 אחוז נספג דרך דפנות הקיבה למחזור הדם. השאר נספג במעי הדק. האלכוהול מגיע כולו לדם, וכאשר הדם עובר דרך הכבד, מתחיל פירוק וסילוקו מהגוף. הסילוק מתבצע בשני מנגנונים – פירוק האלכוהול, והפרשתו.

90%-95% מהאלכוהול מפורק לפחמן דו חמצני ולמים. הפירוק מתרחש כמעט כולו בכבד. החלק הנותר של האלכוהול מתמצה ללא שינוי בנשימה, בשתן ובזיעה. ניסויים מראים שכמות האלכוהול בנשימה, פרופורציונית לכמותו בדם.

הדם הנושא את האלכוהול שלא התפרק בכבד, עובר לריאות. בריאות מתבצעים חילופי גזים. הראות מכילות 250- מיליון נאדיות (ALVEOLI) שבהן מתרחש החילוף בין חמצן, שעובר דרך דופן הנאדיות לדם, ופחמן דו חמצני העובר מהדם לאוויר. כאשר החילוף מתבצע, אלכוהול או כל חומר נדיף אחר שנמצא בדם, גם הוא מועבר לנאדיות. במהלך תהליך הנשימה, הפחמן הדו חמצני והאלכוהול ננשפים דרך האף והפה.

הכלל הוא, שכאשר כימיקל נדיף (אלכוהול) מתמוסס בנוזל (דם) ומובא לשווי משקל עם אוויר בנאדיות (נשימה) מתקיים יחס קבוע בין ריכוז התרכובת הנדיפה (אלכוהול) באוויר (בנשימה) וריכוזה בנוזל (דם). יחס זה קבוע בטמפרטורה נתונה.

מסלולו המטבולי של אלכוהול כולל פירוק בכבד. מיעוטו של האלכוהול נפלט מדרכי הנשימה. לכן ניתן לבדוק האם אדם נמצא תחת השפעת אלכוהול על ידי בדיקת תכולת האלכוהול בדם או בדיקת תכולת האלכוהול בנשימה, וייחוס רמה זו לרמת האלכוהול בדם כפי שהדבר מבוצע בבדיקת הנשימה.

הסבר זה נכון באופן עקרוני גם לגבי סמים נוספים, אשר אחת הדרכים להחדירם למחזור הדם היא דרך הריאות. במקרים אלה הסם הנדיף עובר מסלול הפוך. דהיינו, מתוך האוויר שבריאות לנאדיות, למחזור הדם ולתאי העצב במוח.

ריכוז האלכוהול בדם נקבע על ידי קצב ספיגת האלכוהול למחזור הדם וע"י קצב סילוק האלכוהול ממחזור הדם. אלכוהול מופיע בדם תוך דקות מספר לאחר השתייה וריכוזו הולך ועולה באיטיות, בתהליך הספיגה. כאשר כל האלכוהול נספג, מושגת רמה מקסימלית של האלכוהול בדם.

גורמים רבים קובעים את קצב ספיגת האלכוהול למחזור הדם:

– כאשר רמת האלכוהול בדם נעה בתחום שבין 50-100 מ"ג % ניתן להבחין בירידה בעכבות, עליה בביטחון העצמי, ירידה בתשומת הלב, ושיבוש בשיקול הדעת – בעיקר בנוגע לזמן ולמרחק, דברת והפרעה תחושתית מסויימת.

– ברמת אלכוהול בתחום שבין 100-150 מ"ג % – דיבור עילג, הפחתה ביציבות, בחילה, עליצות מופרזת, בלבול מסויים, איבוד שיקול הדעת הביקורתי, הפרעה בזיכרון, ישנוניות, האטת זמן התגובה.

– ברמת אלכוהול בתחום שבין 150-200 מ"ג % – בחילה, רעד, חוסר יציבות בהליכה. זהו מצב של שכרות ברורה.

– רמת אלכוהול בתחום שבין 200-300 מ"ג % – אבדן התיאום בתנועות, בלבול שכלי בולט, רגשנות מופרזת, סחרחורת, ירידה בתחושת הכאב, חוסר התמצאות, פזילה והפרעות בראיה, הקאה והכרה מעורפלת.

– רמת אלכוהול בדם בתחום שבין 300-400 מ"ג % – הכרה מעורפלת עד חוסר הכרה, ירידה ניכרת בתגובה לגירויים, הזעה, הרחבת נימיות העור. עלולה להתרחש אספירציה (שאיפת תוכן הקיבה לדרכי הנשימה).

– רמת אלכוהול של למעלה מ 400 מ"ג % – חוסר תחושה, דיכוי התגובות, דיכוי נשימת, תמט כלי הדם ההקפיים, ירידה בטמפרטורת הגוף, חוסר הכרה עמוק, מוות.

נוכח העובדה שהשפעה פסיכומוטורית מתחילה רק בתחום שבין 50-100 מ"ג %. בחמש מדינות בארה"ב (במדינת אריזונה למשל, ובהולנד)¹⁵ העלו את הסטנדרט 80- מ"ג % (בנהיגה ברכב פרטי במובחן מרכבים ציבוריים או משאיות כבדות), ובאנגליה משנת 1967 זאת המידה הקבועה¹⁶.

¹⁵ 2. If the person has an alcohol concentration of 0.08 or more within two hours of driving or being in actual physical control of the vehicle and the alcohol concentration results from alcohol consumed either before or while driving or being in actual physical control of the vehicle

3. While there is any drug defined in section 13-3401 or its metabolite in the person's body

4. If the vehicle is a commercial motor vehicle that requires a person to obtain a commercial driver license as defined in section 28-3001 and the person has an alcohol concentration of 0.04 or more

B. It is not a defense to a charge of a violation of subsection A, paragraph 1 of this section that the person is or has been entitled to use the drug under the laws of this state

C. A person who is convicted of a violation of this section is guilty of a class 1 misdemeanor." Ariz. Rev. Stat. §28-1381 (2004).

¹⁶ R. C. Denney, "Factors Affecting Non-Prosecution of Over the Limit Motorists in Great Britain" [http://www.

druglibrary.org/schaffer/misc/driving /s20p2.htm] (Last visited on 24/4/2004)

הנה כי כן, בתי המשפט הטמיעו היטב את עניין עקומת הספיגה והיא יכולה לתרום מידע רב ערך לשופט בדבר מצבו הסובייקטיבי של הנאשם.

אל לנו לשכוח כי ניתן להוכיח או להזים שכרות גם בראיות חיצוניות ולא דווקא בבדיקת דם. נדמה כי פסק הדין המנחה בעניין זה הוא עניין **סמי סודקי** (ר' הע"ש 5 לעיל) משנת 1986, ופסה"ד המאוחר יותר בעניין **חוג'ה** (ר' הע"ש 7 לעיל).

כדי להתמודד עם בעיית חוסר ההתאמה בין ריכוז האלכוהול בדם בשעת הדגימה ובשעת הארוע התעבורתי, הצענו לשנות את החוק באופן שישונה סעיף 169 ב(ג) לתקנות: "יראו אדם שיכור... אם ריכוז האלכוהול אצלו עולה על המידה הקבועה, או יכול לעלות על המידה הקבועה תוך שלוש שעות, ללא תוספת אלכוהול" (ר' הע"ש 21 להלן).

למרות שההלכה היא שניתן לקבוע השפעת אלכוהול גם ללא בדיקת דם (ר' עניין **סודקי**, ה"ש 5 לעיל), בית המשפט העליון מזהיר כי יש סיכון בהסתמכות על התרשמות סובייקטיבית חיצונית של שוטר או של אדם אחר והשיטות המדעיות יותר אמינות (עניין **גנני לב**)²⁰, ונדרשים הנחיה וקריטריונים לגבי המאפיינים החזותיים. אמנם יש למשטרת ישראל הנחיות כאלה אבל קיים ספק בדבר מיומנות השוטרים בקביעת רמת השכרות. עניין הכשרת השוטרים יובא בהמשך בהקשר של הפתרון בארה"ב. (לעניין קביעה שגויה של שוטר לאור ממצאים נוירולוגיים, ר' מאמרנו "נהיגה בשכרות ובפיקוחן – היבטים נוירולוגיים קליניים והיבטים טוקסיקולוגיים מעבדתיים"²¹).

יש גם מקרים אחרים, בהם למרות שקיימת ראייה של בדיקת דם בה לא נמצא בדמו של הנאשם אלכוהול, מצא בית המשפט כי הנאשם היה שיכור. כך למשל בעניין **מצאנוב** (הע"ש 14 לעיל) התקבלה טענת שכרות מאלכוהול, למרות שבבדיקת הדם לא נמצא אלכוהול בדמו של הנאשם, נוכח עדויות שהיו על שתיה מסיבית לפני האירוע. בשל קבלת הטענה, לא הורשע הנאשם ברצח אלא בהריגה.

לעניין הגנת השכרות מאלכוהול, נדמה כי הפסיקה עקבית באופן שהגדרת "מצב של שכרות" דורשת גם קיום סימפטומים חלופיים שיתקיימו עקב השפעת החומר האלכוהולי.

סעיף 34ט(ד) לחוק העונשין מונה שלושה סימפטומים חלופיים: האחד – שהנאשם היה חסר יכולת של ממש בשעת מעשה להבין את אשר עשה; השני – שהנאשם היה חסר יכולת של ממש להבין את הפסול שבמעשהו; השלישי –

משך זמן השתייה, תכולת האלכוהול במשקה, כמות המשקה האלכוהולי, סוג המשקה האלכוהולי ותכולת הקיבה בזמן השתייה¹⁷. כשמדובר בריכוז, יש להביא בחשבון גם את משקלו של הנבדק.

סילוק האלכוהול מהגוף מושפע מנתונים אישיים – אדם המורגל בשתייה (שתיין כרוני) מסלק, בדרך כלל את האלכוהול בקצב מהיר מאדם שאינו מורגל בשתייה, ובלבד שמערכות הפירוק והפינוי מתפקדות כראוי.

שתיית אלכוהול כשהקיבה ריקה מביאה לספיגה מהירה של האלכוהול, בהשוואה לכמות זהה של אלכוהול הנצרכת בקיבה המכילה מזון. ריכוז האלכוהול בדם בכל רגע נתון, נקבע על פי מידת ספיגתו וקצב סילוקו. תהליכי סילוק האלכוהול מתחילים בד בבד עם ראשית הספיגה. כשמשך הזמן הכולל, הדרוש לספיגה מלאה, הוא ממושך יותר, מפורק חלק מהאלכוהול שכבר נספג. בסמים אחרים, הסם מוכנס למחזור הדם, כך שזמן הספיגה הוא מיידי.

בתי המשפט הטמיעו את עניין השינוי בריכוז. המקרה הראשון היה בעניין **ירמיהו** (ר' הע"ש 4, לעיל), בו מומחה התביעה אישר את התיאוריה לפיה, בנסיבות מסוימות כשאדם שתה בתכוף לאירוע התאונתי, כשבטנו מלאה, יכול להתקיים מצב שהריכוז הנמדד בעת הבדיקה אינו משקף אל נכון, את ריכוז האלכוהול בדם בעת התאונה. כבי השופט סטרשנוב שדן בעניין בערכאה ראשונה, קיבל את התיאוריה אך לא קיבל את טענות הנאשם ששתה רק בתכוף לארוע התאונה ושאל כל הערב ולכן בטנו הייתה מלאה, הרשיע אותו בהריגה וגזר עליו 6 שנות מאסר בפועל.

עניין הריכוז המשתנה יכול גם להיות לנאשם לרועץ כך למשל, בעניין **ירון מלכה**¹⁸ נמדדה בדמו של הנאשם רמה של 49 מ"ג % , וזאת שעתיים לאחר התאונה. למרות שהכמות שנמדדה נמצאה נמוכה מהמידה הקבועה, קבע ביהמ"ש שמאחר שהדגימה נעשתה שעתיים לאחר התאונה, ריכוז האלכוהול בדמו של הנאשם בזמן התאונה היה מעל 50 מ"ג %, והוא הורשע בהריגה.

בעניין **לוי**¹⁹ נמצא בדמו של הנאשם ריכוז של 132 מ"ג % אלכוהול, שנמדד שעתיים לאחר התאונה לאחר ששתה שעתיים לפני התאונה. יש בפסק הדין דיון ממצה במשמעות עקומת הספיגה.

¹⁷ לדוגמה: בירה נספגת לאט יותר בהשוואה לאלכוהול טהור, מהול במים בריכוז שווה (קרוב לודאי בשל תכולת הפחמימות שבבירה).

¹⁸ ע"פ 4639/95 **ירון מלכה נ' מ"י**, פ"ד (2), 661.

¹⁹ ת"פ 8145/98 (ב"ש) **מ"י נגד לאוניד בן וסילי לוי** [פדאור 500(5), 56] (טרם פורסם).

²⁰ ע"פ 424/90 **גנני לב נ' מ"י**, פ"ד (מד)3, 741.

²¹ א.סטור, י. פינקלשטיין, "נהיגה בשכרות ובפיקוחן – היבטים נוירולוגיים קליניים והיבטים טוקסיקולוגיים מעבדתיים", **רפואה ומשפט** (גליון 29, נובמבר 2003), 120.

אצטיליות: למולקולת המורפין ומכאן שמו המדעי, "די-אצטיל-מורפין" (מורפין שלו הוספו שתי קבוצות אצטיליות).

השם ניתן לחומר על ידי חברת התרופות "באייר" על שום ה"הרואיות" – העוצמה שלו. קיימים גם אופיאטים המיוצרים באופן סינטטי מלא, שהידוע שבהם הוא המתדון, המשמש לטיפול ולגמילה במכורים לאופיאטים.

ההרואין זוקק מלכתחילה בניסיון למצוא משכך כאבים אפקטיבי יותר ממורפין וללא תופעת הלוואי של ההתמכרות. ממציאי ביקשו לייצר חומר שיגמול את המכורים לאופיום. התוצאה היתה בדיוק הפוכה מהמצופה: החומר שזוקק נתגלה כעובר מחסום דם-מוח (Blood-Brain Barrier) הרבה יותר מהר ממורפין, ולכן גורם להרגשת "התפרצות" הרבה יותר אינטנסיבית (Rush).

משך ההשפעה של ההרואין קצר יותר מאשר של המורפין (4-6 שעות), ועוצמת השפעתו גדולה פי 2-4. כל אלה גרמו להפיכת ההרואין לאופיאט הנפוץ ביותר בשימוש לא חוקי.

ההרואין מתפרק למורפין כמעט מיד עם חדירתו למחזור הדם. לפיכך, לא גרמה המצאתו לתועלת יתירה בתחום הרפואי. עובדה זו, יחד עם הנזק שהוא גורם על ידי המשיכה הגדולה לשימוש לא חוקי בו, הביאה להוצאתו מחוץ לחוק בכל מדינות העולם, כבר בתחילת המאה ה-20.

הכנסת ההרואין למחזור הדם

ההשפעה של הסמים היא על מערכת העצבים המרכזית במוח, כאשר הדם הוא מוביל הסם למוח. כשמדובר באופיאטים, וגם בקוקאין, יש מספר דרכים להכניס את הסם למחזור הדם.

השיטה הראשונה היא ההזרקה – ההרואין מומס במים, מחומם, מסונן דרך פילטר ומוזרק למחזור הדם, כאשר הפיזור במחזור הדם מהיר מאד.

הדרך השניה היא שיטת העישון – מחממים את ההרואין, אדי ההרואין נשאפים לריאות ושם עוברים למחזור הדם דרך הנאדיות שבראות.

הדרך השלישית היא לנחרר (לשאוף דרך הנחיריים) – הסם נספג ברירות האף ועובר למחזור הדם דרך הנימים שברירות.

השפעת ההרואין היא מהירה מאד. הזרקתו התוך ורידית גורמת לאפקט מיידי. בהזרקה לשריר, האפקט חלש יותר. האפקט מופיע תוך 5-9 דקות. בשיטת ההרחה או העישון, מושג האפקט תוך 10 דקות.²⁷

²⁷ Inturrisi C.E., Max M.B., Foley K.M. et al: "The Pharmacokinetics of Heroin in Patients with Chronic Pain", N Engl J Med, 310:1213-17 (1984).

שהנאשם היה חסר יכולת של ממש להימנע מעשיית המעשה. מהגדרה זו ברור כי לא די שאדם ילגום משקאות אלכוהוליים, אף אם מדובר בכמות חריגה, הואיל והדגש הוא לא על הכמות אלא על ההשפעה שהיתה לשתיה זו על הכרתו ותפקודו של נאשם בשעת מעשה.^{24,2324}

אופיאטים – אופיום, מורפין, הרואין, קודאין, פרקודן ופתידין.

האופיאטים שייכים לקבוצת הסמים המדכאים את הפעילות של מערכת העצבים המרכזית (depressants, downers).

בשימוש מופרז, לא רפואי בד"כ, הם עלולים לגרום לדיכוי נשימה ואפילו איבוד הכרה ולכן נקראים גם, "סמים נרקוטיים"²⁵. עקב השפעתם הנרחבת על אברי הגוף, באמצעות מערכת העצבים, מנוצלות תכונותיהם של האופיאטים לשיכון כאב, להקלה חושים ולהרפיית שרירים, וגם לעצירת שלשול, לדיכוי שיעול ועוד.

האופיום הוא השרף של צמח הפרג המרדים, ומצוי בהלקט בפרי כנוזל צמיגי לבן. ה"חליבה" נעשית בעזרת סכינים שטוחים מיוחדים וכתוצאה ממנה הנוזל מופרש ובמגע עם אויר נקרב והופך לחומר חום כהה עד שחור. חומר זה נאסף באופן ידני ונארז בחבילות כדי לשמור על טריותו. מקור השם אופיום במילה היוונית "אופוס", שפירושה "תמצית". באופיום מצויים למעלה מ-25 אלקלואידים²⁶, שכוללים: מורפין, קודאין, נרקוטין, פפברין ותבאין.

קבלת המורפין מהאופיום

את המורפין הגולמי ממצים מהאופיום בתהליך כימי פשוט שכולל המסת האופיום הגולמי במים חמים. מתקבלת תמיסה ובה אלקלואידים שונים, אותם מפרידים באופן סלקטיבי על ידי החמצה של התמיסה והבססה שלה. (הפיכתה מבסיס לחומצה ותהליכי סינון פשוטים).

קבלת ההרואין מהמורפין

ההרואין הטהור הוא אבקה לבנה חצי-סינטטית בעלת טעם מר, המיוצרת בתהליך כימי ע"י הוספה של שתי קבוצות

²² ת"פ 8037/00 (ב"ש) מדינת ישראל נגד גאנדי ריאבקין, פ"מ סא(2), 246.

²³ ע"פ 9258/00 וניקו נטרלשווילי נ' מ"י, פ"ד נו(2), 673.

²⁴ ע"פ 5727/00, ע"פ 4937/01 סרגיי פינצוק נ' מ"י [פדאור 03(2), 612 (טרם פורסם)].

²⁵ NARKE ביוונית (מילולית: "שינה").

²⁶ אלקלואידים: שם כללי של תרכובות הכוללות אטום חנקן ומתנהגות בשל כך כבסיס חלש (אלקלי); מופקות מצמחים. בדרך כלל האלקלואידים פעילים מאד מבחינה פיסיולוגית, ולעתים קרובות רעילים. לרבים מהם יש יישומים ברפואה.

בית המשפט אימץ את פרשנות המדינה וקבע שאדם, במיוחד שהוא מכור להרואין כדוגמת הנאשם, "המסניף" הרואין, אם תוך כדי נהיגה אם סמוך לפניו – הוא אדם הנתון בנהיגתו תחת השפעת ההרואין. על כן, הוא נהג ברכב כשהיה שיכור במשמעות ביטוי זה בחוק. במיוחד אמורים הדברים בסם זה, שנקבע בפסיקה שהוא "מן החמורים והמסוכנים שבסמים".

סמי הזיה

הקנבינואידים

משפחה של חומרים שמקורים מצמח הקנבוס (Cannabis Sativa). מהצמח בודדו כ-420 תרכובות כימיות וביניהן כ-60 קנבינואידים. הקנבינואידים הם קבוצה של חומרים כימיים המצויים בטבע באופן ייחודי בצמח הקנבוס. לכולם מבנה שלדי מיוחד, ורובם בעלי 21 פחמימנים במולקולה. החומר הפעיל בצמח הקנבוס הוא (Trance delta) Tetra Hydro Cannabinol (9) או בקיצור THC. חומר זה אחראי להשפעות המיוחסות לצמח הקנבוס ומוצריו. החומר מצוי בבלוטות הרב תאיות המכילות את השרף ומצויות בעיקר על התפרחת, אך גם על העלים ומעט על החלק החיצוני של הפרי. THC בודד לראשונה בשנות ה-60 על ידי פרופ' משולם וקבוצתו במחלקה לפרמקולוגיה באוניברסיטה העברית.

מריחואנה – (Herbal Cannabis) – תערובת בצבע ירוק, חום או אפור המתקבלת על ידי איסוף העלים והתפרחת של הצמח ולאחר מכן יבושם וכתישתם. מוצר זה ידוע גם בשמות נוספים: "גיוינט", "גראס", "צינגלה", "נאפס", "כייף", "בנג", "אצבע" ועוד. בחוות הדעת של מז"פ מכונה החומר "קאנבוס", בהתאם לכינויו בפקודת הסמים.

חשיש – (Cannabis Resin) השרף של התפרחת והעלים של צמח הקנבוס אשר נאסף בשקיות בד ועובר תהליכים של דחיסה, ומובא במגע עם קיטור עד לקבלת סוליה. צבעו משתנה מירוק לחום בהיר, חום כהה ואף לשחור. החשיש יכול להופיע בצורת אבקה. בחוות הדעת של מז"פ מכונה מוצר זה בשם "חשיש", בהתאם לכינויו בפקודת הסמים.

שמן חשיש (Hashish Oil) מתקבל על ידי מיצויים חוזרים של קנבוס עם נוזל פחמימני. כך מתקבל נוזל צמיג מאד ודביק דמוי זפת – שמן החשיש. המוצר ידוע גם בשם "חשיש נוזלי"³².

לצורך כתיבת מאמר זה, שבה צוין שניסוח החוק שעוסק בנהיגה תחת השפעת סמים בהולנד זהה בדיוק, ומתייחס גם לנהיגה תוך שימוש בסמים קלים. לשון אחר: על אף שמונהג משטר של סובלנות כלפי שימוש בסמים קלים בהולנד, נהיגה לקויה תוך שנמצאה בגוף הנהג כל כמות שהיא של סמים קלים, יכולה להביא להרשעתו בנהיגה תחת השפעה בהולנד.³² מ. עזרי, "חשיש", מעבדה אנליטית מז"פ (מרץ 1989).

טבלה מס' 1 – השפעת האופיאטים וסימני הגמילה על מערכות הגוף השונות²⁸

המערכת	השפעת האופיאטים	סימני גמילה מאופיאטים
נשימה	דליו נשימה	נשימה מוגברת, השמעת קולות בלתי מבוקרת
כאב	דליו תחושת כאב	רגישות יתר לכאב
לב	קצב מואץ	קצב מהיר
חום הגוף	עלייה בחום	ירידה בלחץ דם
מערכת העיכול	עצירות	ירידה בחום
עור	יובש בעור	שלשולים
התנהגות	מצב-רוח מרומם, ירידה בחרדה, רגיעה, ישנוניות	הסתמרות העור, זיעה קרה
		מצב-רוח ירוד, חרדה מוגברת, תוקפנות, נדודי-שינה

האופיאטים ישפיעו בצורה משמעותית על יכולות הנהיגה. יחד עם זאת, מחקרים שנעשו על אנשים שלקחו משככי כאבים על בסיס מורפין באופן קבוע, לא הראו ירידה בכישורי הנהיגה.²⁹ המטבוליטים של האופיאטים ישארו בשתן 2-3 ימים. דהיינו: לאחר חלוף השפעת הסם, הנמשכת 4-6 שעות.

פסיקה

בעניין **סלים כאמלה**³⁰ הודה הנאשם כי "הסניף" הרואין תוך כדי נהיגתו במונית או סמוך לפניו. בא-כח המדינה טען כי בשעה שלגבי אלכוהול ראה המחוקק לנכון לקבוע רמת ריכוז מוגדרת, הוא לא נהג כך לגבי "סמים משכרים או מסוכנים". על כן, לטענתו, לענין סמים מסוכנים קבע החוק קביעה מוחלטת כי כל מי שנוהג ברכב מנועי כשהוא תחת השפעת "סמים משכרים או מסוכנים" יחשב שיכור לענין זה.³¹

²⁸ י. ברג, "אם כל כך טוב אז למה כל-כך רע?" כמעט 2000 (1996), עמ' 2-9.

²⁹ G.W.Hanks, W.M. O'Neill, P.Simpson and K.Wesnes: "The Cognitive and Psychomotor Effects of Opioid Analgesics", Chapter II: "A Randomized Controlled Trial of Single Doses of Morphine, Lorazepam, and Placebo in Healthy Subjects" *Eur. J. Clin. Pharmacol.* 48:455-460 (1995).

³⁰ תיפ (י"ם) 1117/00 **מדינת ישראל נ' סלים בן מרואן כאמלה** [פדאור 01/6, 288] (טרם פורסם).

³¹ השווה את ניסוח החוק בישראל בעניין זה לניסוחו של החוק במדינת אריזונה, ה"ש 15 לעיל, וכן לניסוחם של החוקים בכל המדינות שבדקנו (ר' להלן בהמשך המאמר). משרד המשפטים ההולנדי הואיל לספק לנו תגובה רשמית מתאריך 24/2/2004

מעשנים מסוימים אינם חשים בשינוי כלשהו לאחר עישון מריחואנה. אחרים עשויים להרגיש נינוחים, או אופוריים ("HIGH"). לפעמים מריחואנה גורמת להרגשת צימאון ורעב חזקים, אפקט הקרוי "העלאת גרה".

ישנם משתמשים שעלולים לחוות השפעות קשות מהמריחואנה. הם עלולים להרגיש הרגשות פתאומיות של חרדה ולחשוב מחשבות פרנואידיות של רדיפה. יש סיכוי גבוה יותר שזה יקרה כאשר משתמשים בסוג יותר מרוכז של מריחואנה.

ההשפעות קצרות הטווח של מריחואנה

אלה כוללות:

- ליקויי זיכרון ולמידה.
- עיוות התפיסה של מראות, קולות, זמן ומגע.
- קשיים בחשיבה ובפתרון בעיות.
- איבוד הקואורדינציה (תאום התנועות).
- האצת הדופק, חרדה, התקפי פאניקה.

סיכונים אלה גדלים כאשר סמים אחרים מעורבים עם המריחואנה, המשתמשים אינם יודעים לעתים קרובות מהם הסמים שנטלו. אדם הנמצא תחת השפעת מריחואנה יכול להיראות מבלבל, להתקשות בהליכה, לחמיות עיניו אדומות ("מצועפות בדם"), ולהתקשות בזיכרון לטווח הקצר. כאשר ההשפעות המוקדמות חולפות לאחר מספר שעות, עלול המשתמש להפוך לרדום מאוד.

בספרות הרפואית, מתואר הקנבוס כסם הלוצינוגני, אשר בדומה ל-LSD יכול לגרום לתפישה חושית מצולבת (Synesthesia), הלוצינציות, לעיוות בתפיסת הגוף – דה-פרסונליזציה, דה-ריאליזציה, חרדה, עליה בסוגסטיביליות ומחשבות רדיפה. בסדרת מחקרים נמצא, שנטילה מתמשכת של קנבוס גרמה לפגיעה קוגניטיבית, לפגיעה בזיכרון לזמן קצר, בקשב, ביכולת המילולית וביכולת לאגור מידע וכן לפגיעה בכושר הלמידה, במיומנות פסיכומטורית, בקואורדינציה ובקשר תחושת מוטורי³³.

השפעת הקנבוס על הנהיגה

לקנבוס יש השפעה על כישורים הנחוצים לנהיגה. קשיים בשיפוט, תיזמון, קואורדינציה, ערנות, וכושר ביצוע מושפעים מנטילת הסם. לדוגמא, משתמש במריחואנה עלול להתקשות באומדן מרחק ולהגיב באיטיות למראות ולקולות אשר נהגים

³³ א. נ. שופמן, א. ויצטום, "קנבוס – סם בעל השלכות מסוכנות בתחום בריאות הנפש" הרפואה (חוב' ה', מרץ 2004), ע' 410. L. Iversen: "Cannabis and the Brain", Brain 126: 1252-1270 (2003)

מוצרי צמח הקנבוס נבדלים אחד ממשנהו, בין היתר בתכולת THC-ה.

להלן טבלה על פי נתוני האינטרפול, ה-DEA (הרשות האמריקאית ללוחמה בסמים), והרשות הישראלית למלחמה בסמים:

חומר	ריכוז THC לפי נתוני DEA (באחוזים)	ריכוז THC לפי נתוני האינטרפול (באחוזים)	ריכוז THC לפי נתוני הרשות הישראלית למלחמה בסמים
מריחואנה	0.2-4	0.25-8	ממוצע 3% יכול להגיע ל-24%
חשיש	0.1-14	4-12	ממוצע 3.6% יכול להגיע ל-28%
שמן חשיש	0.8-45	20-60	בממוצע 16% יכול להגיע ל-43%

צורות השימוש בקנבוס הן: בד"כ בעישון ובשאיפה לראות, ומהן למחזור הדם. לפעמים אוכלים חשיש בעוגיות, או במרקים. שמן חשיש נמרח על גבי סיגריה רגילה.

משך היוותרות מריחואנה בגוף

THC נספג היטב ע"י רקמות שומניות באיברים השונים. בד"כ ניתן לעקוב אחר עקבותיו. אצל משתמשים אקראיים, ניתן למצוא שרידים בשתן, עד 4-5 ימים לאחר העישון. במעשנים בינוניים, ניתן לגלות שרידים בשתן לאחר ימים מספר עד שבוע, ואצל משתמשים כבדים או כרוניים ניתן למצוא עקבות שימוש בשתן גם שלושה שבועות לאחר הפסקת השימוש.

השפעות הסם

כל סוגי המריחואנה הם חומרים משני תודעה, דהיינו חומרים שגורמים לשינוי בתפקוד המוח.

השפעות הסם הן אישיות ותלויות בנסיגנו הקודם של המשתמש, כמו גם בגורמים הבאים:

- משתמש אקראי או קבוע, ומידת הקביעות.
- מידת הריכוז של המריחואנה (חוזק).
- אופן השימוש.
- האם המשתמש שותה גם אלכוהול, או משתמש בסמים אחרים.

חזקת השפעה – אפשרות נוספת היא לתקן תקנה בדבר "חזקת השפעה". כיון שלסם יש משך השפעה מסוים (ההולך ונחלש בעוצמתו עם הזמן העובר) אפשר לקבוע בתקנה חזקה האומרת כי מי שבדיקת מעבדה הראתה אצלו ריכוז מסוים של תוצרי חילוף חומרים של סם מסוכן (או מי שבדיקת מעבדה גילתה בגופו שרידי סמים) בהיקף מסוים, מוחזק כמי שהשתמש בסם פרק זמן של N שעות או M ימים לפני הבדיקה (וכמובן אם אותו אדם נהג ברכב בתוך פרק הזמן הזה כי אז חלה עליו חזקת השפעה על הנהיגה).

במקרה **קביטלשוילי** (ה"ש 36 לעיל), מכיוון שהיה מדובר בבדיקת שתן, כל שניתן להסיק מתוצאות הבדיקה היה, כי השימוש בסם התרחש לא יותר משלושה ימים לפני הבדיקה המעבדתית (היינו, שלושה ימים לפני הנהיגה הנדונה). בנסיבות העניין לא ניתן לדעת מתי, בתוך תחום שלושת הימים הללו, השתמש המערער בסמים, בדיוק או אפילו במשוער. כיון שכך, ובהעדר "מאפייני השפעה" מקובלים, ו"חזקת השפעה" מותקנת בדיון, פסק השופט מודריק כי "אין לאל ידינו לקבוע, בביטחון הנדרש כי בעת הבדיקה טרם פגה השפעת הסם וכי השפעה כזאת, אפילו ברמה מינימלית, נשמרה בעת הנהיגה".

הסמים הממריצים

קוקאין

קוקאין הוא סם מעורר, אותו ממצים משיחי צמח הקוקה שגדלים בדרום אמריקה. במחצית השניה של המאה ה-19 הגיע הקוקאין לאירופה, ובשנת 1860 בודד מדען גרמני אלקלואיד מתוך שיח הקוקה וטבע את השם "קוקאין".

תכונותיו הרפואיות של החומר נודעו כבר בשנת 1880. 1884- פירסם זיגמונד פרויד מאמר המתאר את תכונות הקוקאין כממריץ, כחומר יעיל לטיפול בהפרעות עיכול, במחלות ניווניות, באסטמה, בהתמכרות לאלכוהול ולמורפין, כמגביר את הכושר המיני וכמאלחש מקומי. השימוש העיקרי בקוקאין ברפואה היה כמאלחש מקומי וכמכווץ כלי דם בניתוחי אף אוזן גרון ועיניים. שימוש זה הופסק בשנות ה-60. כיום, תופסים את מקומו של הקוקאין כמאלחש מקומי חומרים סינטטיים, כגון לידוקאין, אך לעתים נעשה עדיין שימוש בקוקאין.

בעבר השתמשו בקוקאין כמרכיב בנוסחה של קוקה קולה. לאחר ששימושו הוגבל, הומר הקוקאין בקופאין.

צורות השימוש בקוקאין הן: לעיסת עלי הקוקה, שאיפה או הסנפה (ניחרור) של הקוקאין. הזרקה ישירה היא פחות מקובלת בקוקאין, אך אפשרית.

הקוקאין הוא סם ממריץ. אדם בריא הלוקח קוקאין במינון נמוך מרגיש הרגשה של אופוריה, מצב רוח טוב, עליזות, פרצי אנרגיה ויכולת גופנית ורגשית גבוהה עד אכסטזה, דיכוי

חייבים לשים לב אליהם. השפעת המריחואנה מתחילה עם השאיפה הראשונה.

במחקר שנעשה על ידי קבוצה הולנדית, במימון ופיקוח של משרד התחבורה האמריקאי³⁴, נמצא שלגבי מעשנים אקראיים אפקט של עישון רגיל של מריחואנה דומה לאפקט של אלכוהול בריכוז של 30-70 מ"ג %. בניסוי נוסף הגיעו לכמות גבוהה יחסית של 3.7% THC בדם, כאשר ההתנהגות הפסיכומוטורית היתה לזו של אלכוהול בריכוז של 80 מ"ג %. במחקר אחר, שנעשה על ידי קבוצה גרמנית מהמכון לרפואה משפטית של אוניברסיטת "קלן" נמצא שעישון מריחואנה מזיק לכל אחד מהכישורים הדרושים לנהיגה זהירה. נמצא שקיימת השפעה על מנגנון המעקב החזותי, הכישורים הפסיכומוטוריים, זמן התגובה ותשומת הלב. ההשפעה היא למשך כשעתיים לאחר העישון³⁵.

פסיקה

בעניין **קביטלשוילי**³⁶ נתפס נהג כשהוא נוהג תחת השפעה של סמים. בבדיקת שתן שנלקחה ממנו שש שעות לאחר הנהיגה, נמצאו קנבינואידים. כב' השופט מודריק שדן בעניין, דן בשאלת ההוכחה של נהיגה תחת השפעה של סם מסוכן. הוא קבע שאפשר להצביע על – שלושה אבות טיפוס של הוכחה:

ראיות ישירות – בהימצא ראיות לכך שאדם השתמש, בזמן נתון, בסמים וזמן קצר לאחר מכן נהג ברכב, אזי במצורף לחוות דעת מומחה שהסם פועל את פעולתו ומשפיע תוך זמן קצר ביותר, ניתן לקבוע כי אותו אדם נהג תחת השפעה של סמים.

ראיה נסיבתית – בהימצא ראיה לכך שאדם השתמש בסמים ואין ראיה למועד השימוש המדויק, עשוי גילוי "מאפייני השפעה", להעיד כי הסם ניטל זה מקרוב והוא פועל את פעולתו (בהקבלה להשפעותיו המוכרות והמקובלות של משקה משכר כגון: טשטוש, נהיגה בזיגוג, ימינה ושמאלה, העדר יציבות בעמידה ובהליכה, הדפת ריח אלכוהול חריף). למדנו הלכה שגילוי מאפיינים אלה אצל נהג עשוי לשמש ראיה לנהיגה תחת השפעת משקה משכר. אפשר אם כן לגזור גזרה שווה, גם להוכחת נהיגה תחת השפעת סם מסוכן.

³⁴ H.W.J. Robbe and J.F. O'Hanlon, "Marijuana and Actual Driving Performance", U.S. Department of Transportation, **Final Report** (DOT HS 808078, Washington, Nov. 1993).

³⁵ G Berghaus, N Scheer, P Schmidt, "Effects of Cannabis on Psychomotor Skills and Driving Performance", Schaffer Library of Drug Policy "Metaanalysis of Experimental Studies" [http://www.druglibrary.org/schaffermisc/driving/s16p2.htm] (Last visited on 9/1/2004).

³⁶ ע"פ 71136/02 (ת"א) **קביטלשוילי נ' מ"י** (טרם פורסם).

בסעיף. שכרות כזו ניתנת להסקה: "מהתנהגותם החיצונית הבולטת והברורה בעליל" של הנוהגים ברכב.

החלופה השנייה, היא כשנמצא בגופו של אדם ריכוז אלכוהול העולה על המידה הקבועה בתקנות התעבורה (להלן: "החלופה השנייה"). החלופה השנייה אינה אלא חזקה חלוטה של שכרות למי שבגופו נמצא כאמור, ריכוז אלכוהול בכמות העולה על הקבועה בתקנות התעבורה. במקרה כזה, אין נדרשת ראיה נוספת, להשפעת הסם על הנוהג ברכב. המחוקק יצר במקרה כזה מעין "שיכור סטטוטורי", בהתבסס על נסיון החיים ומדע הרפואה. לכן, כשמדובר בשכרות, כתוצאה משתיית משקאות אלכוהולים, ניתן להרשיע נהג על פי החלופה הראשונה, אם הוא נראה: "מטושטש הנוהג בזיגוג ימינה ושמאלה ואשר אינו יכול לעמוד על רגליו, משנעצר על ידי השוטר כאשר ריח חזק של אלכוהול נודף מפיו. מערכת ראיות כגון זו יכולה (אך אינה צריכה) להוות ראיה לצרכי הסקת המסקנה בדבר שכרותו של נהג פלוני". (ר' פס"ד **סודקי** עודה ע' 467, הע"ש 5 לעיל). להפנות בה"ש.

עינינו הרואות – כי כשמדובר בשיכור "הקלאסי", "האלכוהולי", אין די בריח אלכוהול הנודף מפיו והמהווה ראיה לשימוש באלכוהול. יש צורך בראיה נוספת המוכיחה את היותו נתון להשפעת המשקאות המשכרים. יש צורך בראיה חיצונית, ברורה בעליל, של עצם השפעת האלכוהול על חושי של הנהג.

על דרך האנאלוגיה, קובע השופט שיף בעניין **ראני (לעיל)**, ה"ש 38), ניתן לגזור גזירה שווה, לצורך הוכחת השפעת הסם המסוכן על הנהג. תנאי הכרחי, שאינו מספיק, להרשעת נהג כזה, הוא הוכחת עצם השימוש בסם.

משהוכח השימוש בסם, יש להוכיח גם את השפעת הסם על הנהג בעת נהיגתו. יכול שנהג ישתמש בסם שבכמותו אין די כדי להשפיע על אופן נהיגתו, וייתכן שסם משפיע בצורה שונה על אנשים שונים. אפשר גם שהסם יתן אותותיו לאחר זמן, משסיים הנהג את נהיגתו.

אקסטזי (MDMA)

שמו המדעי של אקסטזי הוא Methylene-Bioxy-Meta-3,4 Amphetamine ובקיצור MDMA. האקסטזי הוא נגזרת של אמפטאמין שידוע כחומר מעורר, המשלב תכונות פרמקולוגיות של חומר המעורר הזיות.

החומר פותח לראשונה בגרמניה ב-1914- כתרופה לסיוע בטיפול פסיכיאטרי, תוך ניצול תכונותיו של החומר, המגבירות פתיחות ודברנות. זמן קצר לאחר מכן, החלה צריכת החומר על ידי הציבור הרחב למטרות הנאה ובילוי.

רעילותו של החומר לא נבחנה באופן שיטתי עד שנות החמישים, עת נבדק הנושא ביוזמת צבא ארה"ב. תוצאות הממצאים הותרו לפרסום רק ב-1973. ממצאים אלה

התיאבון וחדות חושים. תחושות אלו יופיעו מיידית בהזרקה או עישון, ואחרי זמן מה, כשהסם נלקח בהרחה או בבליעה. ההשפעה נמשכת בין חצי שעה לשעה וחצי. בחלוף התופעות הללו מופיעה הרגשה של דיספוריה, הרגשת חוסר אונים וחוסר תקווה, רצון להתאבד, פאראנויה, הזיות, חוסר יכולת להתרכז, דיסאוריינטציה, אנורקסיה, נדודי שינה ואלימות.

קוקאין משפיע על מערכת העצבים המרכזית. ריכוזים נמוכים עד בינוניים גורמים לעליה בדופק, בלחץ הדם, בקצב הנשימה ובטמפרטורת הגוף. הקוקאין מביא להצרת כלי דם, להרחבת אישונים, ליובש ברירות. מינון גבוה עלול לגרום לרעד ולפרכוסים, ולהפרעה קטלנית בקצב הלב.

קראק הוא קוקאין שעבר שינוי כימי קטן כדי שניתן יהיה לעשנו. ההבדל העיקרי בין קראק וקוקאין הוא במהירות הופעתן של התגובות. כיוון שהקראק נשאף ישירות לריאות וחודר במהירות למחזור הדם, השפעתו מהירה – תוך שניות לעומת דקות, זמן ספיגתו של הקוקאין. השפעת הקראק חזקה יותר – 10-15 דקות בקראק, לעומת 20-30 דקות בעישון קוקאין. בשל העוצמה החזקה של ההשפעה ומשך הזמן הקצר של ההשפעה, ההתמכרות לקראק גבוהה יותר מזו של קוקאין. למעשה, קוקאין אינו גורם לתבנית הקלאסית של התמכרות, הנצפית בסמים אחרים. עם זאת, במשתמשים כבדים – מתפתחת תלות ניכרת ונגרמת תסמונת גמילה גופנית³⁷.

פסיקה

בעניין **ראני**³⁸ השתמש הנאשם בסם מסוג קוקאין בטרם המשיך בנסיעתו מלוד לחיפה. כב' השופט שיף מבית המשפט המחוזי בחיפה, העלה בפסק הדין את השאלה האם די בכך כדי להרשיעו בנהיגה בהשפעת סם?

השופט שיף פסק כי התשובה לכך שלילית. על מנת לנהוג בהשפעת סם, אין די בשימוש בסם בטרם נהיגה. השפעת סם כשמה כן היא. על הנהג להיות מושפע מנטילת הסם באופן כזה שעל הסם להשפיע על אחד מחושי החשובים לצורך נהיגה. כמו כן, ההשפעה צריכה שתהא בעת הנהיגה. מנוסחו של סעיף 169 ב(ג) לתקנות התעבורה עולה כי שכרות עשויה ללבוש שתי צורות:

בעת שאדם נתון תחת השפעת סמים משכרים או מסוכנים (להלן: "החלופה הראשונה"). החלופה הראשונה של שכרות דורשת ראיות לשם קביעה כי אכן מדובר בשיכור כהגדרתו

³⁷ Ellenhorn M.J. and Barceloux D.G.: "Medical Toxicology", New-York: Elsevier (1988), pp. 644-661.

³⁸ ת"פ 157/02 (חי') **מדינת ישראל נ' ראני בן גמאל** [פדאור 502], 527 (טרם פורסם).

השפעת האקסטזי

ההשפעה כוללת עלייה בעירנות ובאנרגיות, תחושת אופוריה, תחושת קרבה וחברותיות עקב שחרור מוגבר מאד של סרוטונין במערכות ההתנהגותיות המוחיות.³⁹

השפעות נוספות:

חלק גדול מתופעות הלוואי הבלתי רצויות נובעות מתכונת עוררות היתר של החומר (בדומה לאמפטאמינים): עלייה בטונוס השרירים, לסתות קפוצות (סגורות בחוזקה), שחיקת שיניים ותנועתיות חסרת מנוחה ברגליים, נוקשות וכאבים בגב התחתון. תלונות נוספות שנשמעות לעתים קרובות בעת השימוש ולאחריו הן: כאב ראש, בחילה, אובדן תיאבון, ראייה מטושטשת (בולטת התרחבות האישונים), יובש ברירות הפה וחוסר שינה.

שחרור מוגבר של נוראדרלין לסינפסה העיצבית האוטונומית גורם להאצת הדופק, להפרעות בקצב הלב ולעליה בלחץ הדם. משנית לכך, עלול להגרם קרע בכלי דם ודימום פנימי. הגדלת המעמסה על שריר הלב עלולה לגרום לאי ספיקת לב, לבצקת ריאות ולמוות במקרים קיצוניים. מופיעה תנועתיות בדופק ובלחץ הדם גם ימים לאחר השימוש בחומר.

הפעילות המוגברת של השרירים (עוררות) יחד עם פעילות ישירה של החומר על מערכת ויסות החום (תרמורגולטורית) במוח, מובילה לעלייה בלתי מבוקרת בחום הגוף (היפרתרמיה). תופעה מסוכנת זו, מוגברת על ידי הריקוד וההשתוללות במסיבות. נמדדו מידות חום של 43 מעלות צלסיוס במשתמשים שהגיעו לחדרי מיון. עקב החום הגבוה נגרמים פרכוסים, דום נשימה ומוות, תוך קריסה רב מערכתית של התפקודים הגופניים החיוניים.

השפעות פסיכולוגיות: עוררות היתר יכולה לגרום להיפראקטיביות, "מעוף מחשבות" (Flight of Ideas), לחוסר יכולת להתרכז באופן מועיל, וכן לחוסר שינה. כמו כן יכולות להגרם הזיות, דה-פרסונליזציה (הרגשה של הפרדות האני מהגוף), חרדה, תסיסת יתר, והתנהגויות מוזרות או בלתי שקולות. תחושות וסימנים אלה גורמים לעתים להתקפי פאניקה, ולאירועים פסיכוטיים.

יום או יומיים לאחר השימוש בחומר, מופיעות בדרך כלל תלונות על קשיי ריכוז, דיכאון, חרדה ועייפות. תופעות אלה הן טיפוסיות ל"התרסקות" שמופיעה כתסמונת גמילה מחומרים מעוררים נוספים (קוקאין, אמפטאמינים).

התלונות על השפעות שליליות של החומר מתרבות ככל שהמשתמש צרך את החומר מספר רב יותר של פעמים.

התבססו על ניסויים שנערכו בבעלי חיים [לגבי המינון הקטלני (Lethal Dose), במסגרת מחקר על אנלוגים של מסקאלין מעורר ההזיות].

1985- הוכנס החומר לרשימת החומרים האסורים בשימוש ע"י ה-DEA (DRUG ENFORCEMENT ADMINISTRATION) וסווג ברשימה I, הכוללת חומרים ברמת סיכון גבוהה, בעלי פוטנציאל גבוה לשימוש לרעה וחסרי שימוש רפואי מקובל. זאת בעקבות שימוש מוגבר בחומר בארה"ב, ולאחר שהמחקרים הללו בבעלי חיים, הוכיחו שהחומר מזיק למערכת העצבים המרכזית, ובפרט למערכת הסרוטונינרגית. באנגליה נאסר החומר לשימוש ב-1977 וסווג ברשימת החומרים האסורים המזיקים ביותר (רשימה A) שהעונשים לגבי אחזקתם וסחר בהם הם המחמירים ביותר.

בישראל נודע השימוש בחומר החל מ-1988, והוא הוכנס בשנת 1991 לרשימת החומרים האסורים עפ"י פקודת הסמים המסוכנים.

דרכי שימוש

MDMA נצרך כטבליה, בבליעה. השפעתו מתחילה כ-20-60 דקות לאחר הבליעה, מגיעה לשיאה לאחר כשעתיים ונמשכת 4-6 שעות לפחות.

טבליות האקסטזי מיוצרות באופן בלתי חוקי במעבדות מאולתרות, ועליהן מוטבעים סמלים שונים בהתאם למאוייו או דמיונו של היצרן. הטבליה מופיעה בצבעים שונים. המינון הממוצע של חומר פעיל בטבליה הוא 50-100 מ"ג, אם כי נמצאו הבדלים של עד פי 70 ומעלה, בריכוז החומר הפעיל. הייצור הבלתי חוקי גורם לשונות הקיימת בהרכב הטבליות.

ודוק: הייצור הבלתי חוקי של החומר גורם לשונות גדולה מבחינת הרכב הטבליות וריכוזן. במעבדות שבחנו דוגמאות מקומיות נמצאו גם חומרים אחרים כגון: MDA, PMA, MDEA, MBDB, PMMA (אמפטמינים שונים) וגם אפדרין ותרבותיות, שנמכרו כאקסטזי.

MDMA משמש בעיקר במסיבות ריקודים (מסיבות אסיד, טכנו וכד') במטרה לאפשר המשך ריקוד במשך שעות רבות. המינון המקובל הוא טבליה אחת עד שתיים במשך האירוע. סיכון רפואי נגרם, כאשר צורכים יותר מכך, או כאשר הטבליה נלקחת בשילוב עם חומרים פסיכואקטיביים אחרים.

³⁹ Finkelstein Y. et al, "Dynamics of Cholinergic Synaptic Mechanisms in Rat Hippocampus after Stress", **Brain Research** 343:314-319 (1985).

מחוות הדעת ומהעדויות של שני המומחים עולה שבנהיגת רכב ע"י נהג שהשתמש באקסטזי – בכמויות שנמצאו בדמו של הנאשם דנן – קיימת חשיפה פוטנציאלית לסיכון משמעותי העשוי להיגרם כתוצאה ממצבי האופוריה, הטשטוש, חוסר המיקוד, ההזיות ושאר הסימנים העשויים להתלוות לנהיגה במצב שכזה. עם זאת, שני המומחים הסכימו כי היקף ההשפעות הנ"ל עשוי להשתנות מנהג לנהג.

אצל נהג הנוטל סמים עובר לנהיגתו, מסקנת היותו "שיכור" תיקבע מעצם היותו "תחת השפעה של סמים מסוכנים" – מבלי התייחסות לבדיקת ריכוזם של אלה או "מידתם הקבועה" בדמו.

יסודה של אבחנה זו, בין שיכור האלכוהול לשיכור הסמים, הינו בהבדל שבעצם צריכתם. בעוד השימוש באלכוהול אינו אסור עפ"י דין, ואיסור הנהיגה לאחר שתיית אלכוהול מוגבל לצריכתו מעבר לרמה מסויימת – הרי שבסמים המסוכנים עצם נטילתם באשר הם אסורה מתוך החזקה בדבר השפעתם על המשתמש בהם מניה וביה.

לפיכך, קבע השופט אילון שאדם נתון תחת השפעה של סם מסוכן מרגע שהוא משתמש בו, ואדם הנוהג רכב במצב שכזה, הינו אותו "שיכור הסמים" האמור בסעיפים 62 ו-64ב, לפקודת התעבורה כהגדרתו בתקנה 169ב(ג) לתקנותיה. לפיכך, נקבע כי הנאשם נהג תחת השפעה של סם האקסטזי והוא הורשע בהריגה.

אקסטזי והגנת השכרות

בעניין **מיירוב**⁴³ הואשמה הנאשמת ברצח המנוחה. הנאשמת דקרה את המנוחה 55 פעמים באמצעות אולר, שהוציאה מתיק היד שנשאה איתה. הנאשמת הואשמה בעבירה של רצח בכוונה תחילה. אחת מטענות ההגנה של הנאשמת הייתה כי היא פעלה תחת השפעה של סמים משכרים (אקסטזי), שהוחרפה על ידי תגובה שהיא תוצאה מהפסקת נטילה של תרופות לגמילה ונגד דיכאון. לכן לטענתה, לא התקיים בה היסוד הנפשי של עבירת הרצח, וזאת בהתאם להוראותיו של סעיף 34ט(ב) לחוק העונשין. לאחר שנמצא כי הנאשמת נטלה כמות מדודה של אקסטזי, בחן בית המשפט את עניין ההשפעה וקבע שאף אם הייתה הנאשמת תחת השפעת סמים בעת האירוע, אין בכך די כדי להכניסה לגדר הגדרת השכרות, בלי שהוכח כי נטילת הסמים שללה ממנה שלילה של ממש את יכולתה להבין את המעשה או את הפסול שבו, או להימנע מעשותו. במקרים בהם לא היה בשכרות כדי להשפיע כאמור על הכרת האדם במה שעשה, אין לשכרות כל השלכה על עצם פליליותו של המעשה. משכך, שוכנע בית המשפט על סמך הראיות שלפניו, כי הנאשמת לא היתה במצב של שכרות בעת

יש לציין שתופעות הלוואי הקשות עלולות להתרחש גם לאחר שימוש חד פעמי בחומר, עקב רגישות יתר של המשתמש או עקב גורמים פרמקולוגיים – ריכוז גבוה במיוחד, או תוסף כימי מזיק.

הסמים הממריצים ומיומנות הנהיגה

השפעת הקוקאין על ביצועי הנהיגה נבדקה בסדרת בדיקות על ידי (Southern California Research Institute) SCRI. במחקר שהתבצע על 24 גברים בריאים בגילאים 21-40, ודווח שהם משתמשים בתכיפות בינונית בקוקאין. לאחר שאפו 96 מ"ג קוקאין יחד עם אלכוהול בריכוז של 0.58 גר"/לק"ג, נמצא כי אין שינוי לרעה במיומנות הנהיגה. בניסוי נוסף שבוצע לאחר צריכה של 96 מ"ג קוקאין ללא אלכוהול, כישורי הנהיגה של הנבדקים היו טובים יותר מכישורי הנהיגה של הקבוצה שקיבלה פלצבו.⁴⁰

מחקרים בהשפעת אקסטזי וקוקאין על מיומנויות הנהיגה מורים כי בכמויות מסויימות מושג שיפור של כישורי נהיגה, לעומת נהגים שלא נטלו סמים. ברם, התוצאות הצביעו על תלות בכמות ובמועד במשך היממה בה נערכו הניסויים.⁴¹

פסיקה

נהיגה תחת השפעה של אקסטזי: בעניין **בניאשוילי**⁴² נדון מקרה שבו הואשם נהג בהריגה לאחר שנטען שנהג תחת השפעה של אקסטזי. הנאשם נהג במכונית פרטית. עמו במכונית היו עוד שלושה צעירים ובהם המנוחה. בהגיעו לצומת, סטה רכבו של הנאשם ימינה לעבר שולי הכביש, שם חנתה משאית כאשר אורתיה מהבהבים.

המכונית התמידה באותה הסטייה ופגעה בחזיתה בחלקה האחורי של המשאית. כתוצאה מהתנגשות זו, נהרגה בו במקום המנוחה, ואילו הנאשם ושני הנוסעים הנוספים שישבו מאחור, נחבלו חבלות של ממש.

בבדיקה שנערכה בדגימת דם שניטלה מהנאשם סמוך לאחר התאונה, נמצאו שרידי סם מסוכן מסוג אקסטזי. כב' השופט אילון שישב בדיון, לאחר ששמע את מומחי התביעה וההגנה בדבר השפעותיו של סם האקסטזי בכלל ועל הנאשם בפרט, בהתאם לסימנים הניורולוגיים שאובחנו בחדר המיון, קבע כי

⁴⁰ A. J. McBay, "Drugs and Driving Impairment" at [http://www. Drugliobray.org/schaffer/Misc/driving/contents Htm] (Last visited on 24/4/2004)

⁴¹ B.K. Logan, "Methamphetamine and Driving Impairment", **J. Forensic Sci.** 41:457-464 (1996) [http://www.druglibrary.org/schaffer/ Misc/driving/ddimp.htm] (Last visited on 24/4/2004)

⁴² ת"פ 008076/01 (ב"ש) **מדינת ישראל נ' בניאשוילי** (טרם פורסם), חוות דעתו של השופט אילון.

⁴³ ת"פ (ח"י) 286/98 **מדינת ישראל נגד איידה (אסתר) מיירוב** (פדאור 301, 329) (טרם פורסם).

המסקנה השניה, היא שבכל המדינות שבדקנו, בעת הגילוי של שרידי סמים בגופו של נהג, נוצרת נגד הנהג חזקה משפטית שהסמים השפיעו בפועל לרעה על נהיגתו. יחד עם זאת התוצאה משפטית הנובעת משימוש בסמים – תהיה שונה מהתוצאה המשפטית הנובעת מנהיגה תוך כדי שימוש בסמים. במילים אחרות, אפילו במדינות הסובלניות לא תהא כל סובלנות כלפי נהיגה לאחר נטילת סמים, אפילו סמים המוגדרים כקלים.

המסקנה השלישית היא, שעל חזקה משפטית של השפעה לרעה בפועל של סמים על הנהיגה, משפיעות מערכות דינים שונות בתוך המדינות: דיני ראיות, דיני מעצר וחפוש, המשפט הפלילי, דיני נזיקין וחוזים, ודיני בטיחות ותעבורה. בנוסף לדינים השונים שמשפיעים על השאלה, יש השפעה מסוימת גם למידת הסובלנות של אותה מדינה (TOLERANCE) כלפי השימוש בסמים. מידת הסובלנות של מדינות כלפי תופעת השימוש בסמים משפיעה על שיקולי המדיניות שמפעילים בתי המשפט, כאשר הם ניגשים לדון בהאשמות של נהיגה תחת השפעה.

בחלק זה של המאמר, נמנה בקצרה את השפעתם של הדינים השונים בתוך המדינות על החזקה, ועל הדרך שבה מתאפשר לנהג שבגופו נמצאו שרידי סם להפריכה (אם בכלל). ברצוננו להראות, שאין בהכרח קשר בין מידת הליברליות של מדינה כלפי שימוש בסמים, לבין הדרך שבה היא מתייחסת לחזקה המשפטית ומאפשרת לנהג שבגופו התגלו שרידי סמים (קלים כקשים) להפריכה. כפי שננסה להראות, הדבר המשמעותי ביותר מבחינת נהג שבגופו התגלו שרידי סמים, הוא השאלה אילו דינים חלים עליו, ולא מידת הסובלנות והליברליות כלפי שימוש בסמים באותה מדינה, כפי שניתן אולי היה לשער. כפי שנראה, מצבו המשפטי של נהג שבגופו נמצאו שרידי סמים קלים – יכול להיות לעתים טוב יותר במדינה שבה ישנה מדיניות של "סובלנות אפס" לשימוש בסמים, מאשר במדינה שבה קיימת מדיניות ליברלית כלפי שימוש בסמים.

השפעת דיני הראיות וסוג ההליך

כפי שניתן היה לצפות, בכל המדינות שנבדקו קיימת התייחסות שונה לראיות, לפי ההליך שמתנהל והשלכותיו האפשריות. ההבדלים העיקריים הם בין אירוע תעבורתי ללא תוצאות, דיון אזרחי או משפט פלילי שנוגע לעבירה שבוצעה תחת השפעת סמים ואירוע תעבורתי או פלילי שבעטו נגרמו תוצאות.

בכל המדינות שנבדקו במשפט תעבורה, בכל מקרה שנמצא סם בדמו של הנהג – מתקיימת חזקת ההשפעה ויש פחות רתיעה מלהרשיעו.

המקרה הרגיל במשפט תעבורה, הוא שההליך מתחיל לאחר שמוגשת תלונה על ידי איש חוק שהתרשם התרשמות אובייקטיבית מנהיגה לקויה של נהג, ומצא אצלו, בבדיקה

ביצוע מעשה ההמתה – לכן, לא עמדה לה הגנת השכרות והיא הורשה ברצח. הנה כי כן, בית המשפט בדק את השפעת האקסטזי ועל הנאשמת בפרט ופסק לאור קביעותיו כאמור.

המצב המשפטי במספר מדינות אחרות

ביצענו בדיקה משווה במדינות שונות ברחבי העולם. הבדיקה התמקדה במדיניות המשפטית הנהוגה במקרה שבו נמצאים שרידי סמים בגופם של נהגים. הבדיקה שלנו התמקדה בעיקר באוסטרליה, הולנד, בריטניה, איטליה, ובמדינות שונות בארה"ב.

חנך המדינות שנבחן, כלל מצד אחד מדינות שבהן קיימת מדיניות של סובלנות (TOLERANCE) מסוימת מצד הרשויות ביחס לשימוש בסמים⁴⁴, ומצד שני גם מדינות שבהן נהוגה גישה מוצהרת וברורה של "אפס סובלנות" ("ZERO TOLERANCE") לתופעת השימוש בסמים⁴⁵.

שלוש מסקנות עיקריות עלו מהבדיקה שערכנו:

המסקנה האחת, היא שאין באף אחת מהמדינות שנבדקו קו גבול (CUTOFF) כמו שקיים באלכוהול, שמגדיר ריכוז של סמים בגוף המותר לנהיגה, או ריכוז של סמים בגוף האסור לנהיגה, וזאת גם כאשר הצריכה מותרת, כמו במקרה של צריכה רפואית מוסמכת, או עקב מדיניות ליברלית כלפי השימוש, כמו בהולנד. קו הגבול היחיד (CUTOFF) שמצאנו, קיים במדינות שאוסרות לחלוטין על הימצאות כל ריכוז שהוא של סם, שהוגדר כאסור, בגופו של נהג⁴⁶.

⁴⁴ כמו מדיניות הרשויות בהולנד כלפי שימוש ממוקד בסמים קלים, וכמו יחסו של בית המשפט העליון האמריקאי לשימוש בסמים קלים, להבדיל. בית המשפט העליון בארה"ב מוכן היה לצאת מהנחה שנהג שנמצאו בגופו שרידים בכמות קטנה של סמים קלים יכול להיות כשיר לנהיגה **Eastern Associated Coal Corporation v. United Mine Workers of America, District 17, et al., 531 U.S. 57 (2000)**.

⁴⁵ גישה שכזאת היא הגישה המוצהרת באוסטרליה. מעניין לציין, שלמרות שאוסטרליה מצהירה על עצמה כמדינה שיש בה "אפס סובלנות" לשימוש בסמים קלים, בניו סאות' ויילס שבאוסטרליה נדרש חשד מבוסס כדי לבצע בדיקה בגופו של נהג, ואחרי שנמצאו שרידי סם אסור בדמו של נהג, מבוצעת בדיקה רפואית כעניין שבשגרה, כדי לתת משמעות לשרידים שנמצאו בדמו של אותו נהג ולהשפעתם עליו. ר' C. Poyser, T. Makkai et al., **Drug Driving among Police Detainees in Three States of Australia: A Final Report** (Queensland Police Service & Australian Institute of Criminology, Queensland, 2002), p. 39.

⁴⁶ במדינת אריזונה בארה"ב למשל, לשון החוק אוסרת כל כמות שהיא של סם אסור בגופו של אדם אסורה לנהיגה בצורה חד משמעית. ר' ה"ש 15 לעיל ב-28-1381 (2004) Ariz.Rev.Stat.

רופא כעניין שבשגרה, והרופא הוא שקובע את המשמעות הפסיכומטורית של הבדיקה, הלכה למעשה באותו נהג⁴⁸. כפועל יוצא, אם הבדיקה המשטרית הייתה מוטעית מבחינה מדעית, בדיקה מדעית נוספת ומוסמכת על ידי רופא מהווה ראייה נפרדת להרשעה של הנהג, ומחזקת את אמינות הבדיקה שבוצעה.

המשפט הפלילי

על מנת להשיג הרשעה במשפט פלילי, בכל המדינות שבדקנו, מטבעם של דברים, נדרש סף הוכחה ראייתי גבוה. אשר על כן, בעבירות פליליות שחלק מיסוד האשמה בהן קשור בנהיגה תחת השפעה או בעבירות שחלק מיסוד ההגנה בהן הוא השפעה של חומרים משכרים, קיימת נכונות גבוהה לשמוע ראיות כדי לסתור את חזקת ליקוי – הנהיגה עקב שימוש בסמים. דוגמאות לעבירות שבהן הבעיה עולה, יכולות להיות גרימת מוות ברשלנות, גרימת חבלה חמורה, ועבירות של נהיגה מסוכנת שגורמת למוות. הנכונות לשמוע ראיות כדי לסתור את החזקה, נובעת מהעובדה שהפגיעה בחירות של נהג במקרה של ארוע תעבורתי שגרם לתוצאות קשות, היא משמעותית הרבה יותר משלילת רשיון או מקנס. למרות זאת, ככל שהמדינה איננה סובלנית כלפי השימוש בסמים, אחד משיקולי המדיניות המשמעותיים בהליך, יהיה הרצון שלא להכשיר שימוש בסמים. הרצון ליצור הרמוניה חקיקתית עלול להביא לאי נכונות של בית המשפט לשמוע ראיות בדבר ההשפעה בפועל של שימוש בסמים על ליקוי הנהיגה.

בפועל, ההליך מבוצע על ידי הבאת ראיות ועדים מומחים משני הצדדים, כדי לסתור את החזקה.

השלכה נוספת לשימוש בסמים יכולה להיות כאשר ההגנה מנסה להשתמש בהגנת השכרות.

מקרה חריג לדוגמא, ארע במדינת מונטנה, בו יצרה המדינה חזקה חלוטה, שאינה ניתנת לסתירה לגבי הגנת השפעת חומרים משכרים, ולא אפשרה לטעון לגביה. באותו מקרה, אדם נמצא במכונית שבה היו פזורות גופות של שניים מחבריו, כאשר הוא שיכור כלוט ומחזיק את כלי הירייה שירה בהם. אותו אדם טען שביצע את המעשה מתוך שכרות, ולא היה מודע למעשיו – ואכן, בגופו התגלו רמות גבוהות ביותר של אלכוהול. הופעל כנגדו סעיף, שבו נאסר להתייחס לשכרות מודעת ורצונית כאל הגנה. יוחסה לו כוונה פלילית והוא הורשע ברצח בכוונה תחילה. בית המשפט העליון של ארה"ב אישר את ההרשעה, ולא איפשר לנאשם לטעון להגנתו לעניין הכוונה הפלילית שיוחסה לו מכוח הדין – מכוח חזקה חלוטה של רצון לבצע רצח, בעת ההשתכרות מרצון

כזאת או אחרת, שרידים של סמים (בין אם הם מותרים לשימוש, כמו בהולנד, ובין אם הם אסורים לשימוש).

במקרה של נהיגה לקויה תחת השפעה של סמים, אשר נקבעה על פי התרשמות שוטר, ניתן להרשיע בעבירה של נהיגה תחת השפעה. מבחינת הנהג, מדובר בהליך שלכל היותר יסתיים בקנס או בשלילת רשיון. מהתרשמותו של השוטר לגבי ליקוי הנהיגה, אנחנו למדים שהנהג מסוכן לסביבתו, וממילא ברוב המדינות (כמו גם בישראל) מדובר יהיה בסם אסור לשימוש. מפני שההשלכות כלפי נהג כזה הן קלות יחסית, בגלל הסכנה שאותו נהג עלול להוות לסביבתו, ומפני שברוב המדינות וברוב המקרים מדובר בסם אסור לשימוש, בתי המשפט אינם מהססים מלהרשיע נהגים, ונוצרת חזקה שלנהגים קשה מאד להפריך. מאידך גיסא, החשש העיקרי בדיונים אלה, הוא שתיתכן טעות בבדיקה, מסוג של קביעה חיובית שגויה (FALSE POSITIVE), ושהתרשמותו של השוטר איננה אובייקטיבית ומקצועית מספיק כדי להסתמך עליה.

יש לזכור, שבית המשפט עדיין רואה לנגד עיניו את התרשמותו של השוטר מהנהיגה הלקויה. בית המשפט מאזן את הסכנה לציבור מנהיגה של נהג כזה, מול הסנקציה הקלה יחסית שתוטל על הנהג, אפילו במקרה שהייתה טעות בבדיקה או בעיה בהתרשמותו של השוטר. כפועל יוצא משני אלה, עלולות להיווצר הרשעות שווא תעבורתיות. כך למשל, בהולנד, כאשר יש התרשמות של שוטר מנהיגה לקויה ויש בדיקה כלשהי שמעידה על נוכחות סמים, בית המשפט לא בהכרח ישעה לבקשתו של הנהג לטעון כנגד חזקת השכרות בגלל קלות הסנקציה ובגלל החשש שנהג מסוכן ימשיך לנהוג⁴⁷.

כדי לצמצם את הסכנה שבהרשעות שווא, קיימת בארה"ב תכנית הכשרה לשוטרים, שבה הם לומדים לאבחן בקריטריונים אובייקטיביים המאפשרים להם לזהות השפעות סמים על נהגים: החל מאיתור של נהיגה תחת השפעה וכלה בבדיקה שטחית לזיהוי סימפטומים רפואיים מוכרים של השפעת סמים. התכנית מקטינה את הקושי שבהסתמכות על בדיקה שעלולה להיות מוטעית מבחינה מדעית, ואת החשש מהתרשמויות שווא של שוטרים.

בניו סאות' ויילס שבאוסטרליה, נקטו בפתרון אחר, והוא הטלת האחריות בנוגע להשפעות סמים על נהגים לא רק על שוטר ועל בדיקה שלעתים איננה מספקת מבחינה מדעית, אלא בנוסף גם על רופא. הנוהל השגרתי בניו סאות' ויילס, הוא שבכל מקרה של התרשמות שוטר מנהיגה לקויה, או בכל מקרה של תאונת דרכים, נהגים מעוכבים לבדיקה לאיתור שרידי סמים אסורים. היה והבדיקה מגלה שרידי סמים אסורים, הנהג שבגופו נמצאו שרידי סם, מובא לבדיקה על ידי

⁴⁸ ר' הי"ש 45 לעיל, בעמ' 41-42.

⁴⁷ כך לפי התגובה שמשרד המשפטים ההולנדי הואיל לספק לנו לצורך הכנת מאמר זה, מתאריך 24/4/2004.

ההשלכה של דיני הנוזיקין על שאלת הנהיגה הלקויה כתוצאה משימוש בסמים, היא שסף ההוכחה בדיני נוזיקין נמוך יותר (הנטל במשפט האזרחי לעומת הנטל הפלילי). לכן, כאשר נטענת טענת רשלנות בנוזיקין נגד הנהג, או נגד רופא כאשר נגרמה תאונה, בשל היותו של הנהג תחת השפעה של סמים – אזי, בגלל העובדה שמדובר במשפט אזרחי, יידרש פחות מבחינה ראייתית כדי להוכיח את ההשפעה בפועל. השלכה נוספת של שאלת ההשפעה של סמים על נהיגה, היא במקרים שבהם רופא נותן אישור נהיגה לנהג שנדרש לסמי מרפא לצרכים רפואיים, ואותו נהג גורם לתאונה. השאלה היא מהי חלוקת האחריות בין הנהג לרופא וכיצד החזקה של הנהיגה הלקויה משפיעה על ההליך האזרחי. לעניין זה, קובע למשל החוק של מדינת מרילנד, שנהג לא יוכל לטעון להגנתו שרופא רשם לו סם אסור שהשפיע על נהיגתו, אלא אם לא היה מודע להשפעותיו של הסם על נהיגתו (ובמקרה כזה, שאלת האחריות תחזור לרופא)⁵².

יחד עם זאת, ראוי לציין גם שבמדינת מרילנד, נקבע שהנחות החוק לגבי שכרות, אינן תקפות בתיקים אזרחיים⁵³. (להבדיל מאריוזנה, למשל).

דיני החוזים

דיני החוזים יוצרים התניה שעומדת בפני עצמה, על הדינים שחלים על נהיגה תחת השפעת סמים.

may be considered with other competent evidence in determining whether the person was under the influence of alcohol unless the person was operating a motor vehicle in performance of his or her duties as a school bus driver or day care driver at that time or was under the age of 21 years at that time.

(3) If there were at that time 0.08 percent or more by weight of alcohol in the person's blood, or greater than .02 percent if the person was operating a motor vehicle in performance of his or her duties as a school but driver or day care driver at that time or was under the age of 21 years at that time, it shall be presumed that the person was under the influence of alcohol

(4) The foregoing provisions of this subsection shall not be construed as limiting the introduction of any other competent evidence bearing upon the question whether the person was under the influence of alcohol". Code of Ala § 32-5A-194 (2003).

"(2) It is not a defense to any charge of violating this subsection that the person charged is or was entitled under the drug, combination of drugs, or laws of this State to use the combination of one or more drugs and alcohol, unless the person was unaware that the drug or combination would make the person incapable of safely driving a vehicle", Md. Transportation Code Ann. § 21-902 (2003)

Fouche v. Masters, 47 Md. App. 11, 420 A.2d 1279 (1980)⁵³

(VOLUNTARY INTOXICATION), שמייחס לו החוק במונטנה⁴⁹.

ראוי גם לציין, שבכל המדינות שבדקנו קיימת אבחנה שיוצרת קושי משפטי ניכר, בין הלגיטימציה להשתמש בסם מסוכן לצרכים רפואיים, לבין הלגיטימציה לנהוג תוך כדי שימוש כאמור. בכל המדינות שבדקנו, הנטייה היא לאסור את הנהיגה, אם אין אישור רפואי ספציפי לנהיגה בהשפעת הסם המסוכן הניתן כתרופה. יוצאת מן הכלל בעניין זה היא דווקא מדינת אריוזנה, בה נטילת סמים אסורים על בסיס מרשם רפואי, מהווה הגנה מפני האשמה בנהיגה תחת השפעה⁵⁰. במלים אחרות, האחריות לקביעת הכושר לנהיגה, הוטלה על רופאים. יחד עם זאת, לא ברורות אמות המידה שהרופאים אמורים להפעילן ע"מ להגיע למסקנות, וקשה לומר מה ההשלכות האזרחיות של הגנה כזאת. נדמה, כי המחשבה הייתה שרופאים יהססו ליתן בידי מטופליהם היתרים לנהיגה תחת סמי מרפא, בשל החשש לתביעות נוזיקין במקרה של ארוע תאונתי כתוצאה מהשימוש בסמים.

דיני הנוזיקין

המקרה הטיפוסי של תביעה נוזיקית שבו נתקלנו הוא כאשר נגרם אירוע תאונתי, ונשאלת שאלת השפעת האלכוהול או סמים על אותו נהג. כך למשל, החוק באלבמה מתייחס לסוגיה זאת במפורש וקובע חזקות לעניין נהיגה תחת השפעת אלכוהול (כמו אלה שקיימות בדיני התעבורה)⁵¹.

Montana, Petitioner v. James Allen Egelhoff, 518 U.S. 37⁴⁹ (1996)

"D. A person using a drug prescribed by a medical practitioner licensed pursuant to title 32, chapter 7, 11, 13 or 17 is not guilty of violating subsection A, paragraph 3 of this section", Ariz.Rev.Stat. § 28-1381 (2004)

"(b) Upon the trial of any civil, criminal, or quasi-criminal action or proceeding arising out of acts alleged to have been committed by any person while driving or in actual physical control of a vehicle while under the influence of alcohol, the amount of alcohol in the person's blood at the time alleged as shown by chemical analysis of the person's blood, urine, breath or other bodily substance shall give rise to the following presumptions:

(1) If there were at the time 0.05 percent or less by weight of alcohol in the person's blood, it shall be presumed that the person was not under the influence of alcohol unless the person was operating a motor vehicle in performance of his or her duties as a school bus driver or day care driver at that time or was under the age of 21 years at that time.

(2) If there were at the time in excess of 0.05 percent but less than 0.08 percent by weight of alcohol in the person's blood, such fact shall not give rise to any presumption that the person was or was not under the influence of alcohol, but such fact

עובדיהם (כמובהר לעיל בפסה"ד Eastern Assosiated Coal Corporation, הי"ש 44 לעיל).

דינים אלה, יוצרים חזקה חלוטה ובלתי ניתנת לסתירה, של נהיגה לקויה, בכל הקשור לשאלות תעבורתיות (כגון רישוי, קנסות ופסילת רישוי). אולם, שאלת השפעתם על דינים אחרים (כגון הליך פלילי, חוקתי או נזיקי), עדיין פתוחה. ודוק: לא ברור האם נוצר השתק כלפי נהג שעבר עבירת תעבורה של שימוש בסמים אסורים, מלטעון טענות שונות כנגד החזקה, או להשתמש בה כהגנה בהליכים שיש להם השלכות מעבר לתעבורה בלבד, או באשר לטענות בדיני חוזים ודיני עבודה.

לסיכום ההשוואה, ניתן לטעון שאף לא באחת מהמדינות שבדקנו, ישנה תשובה ברורה לשאלה שמעלה המאמר. כלומר הדינים השונים שחלים על הסיטואציה המשפטית יכולים להביא לתוצאות שונות.

בין אם מדובר בדינים ספציפיים שקשורים לבטיחות (כמו טיסה והסעת מטענים כבדים ונוסעים), בין אם מדובר במעצר וחיפוש, נזיקין, חוזים ודינים ספציפיים, משפט פלילי או משפט תעבורתי ללא תוצאות, לכל אחת ממערכות הדינים יש השפעה והשלכה על החזקה המשפטית, בדבר נהיגה לקויה כתוצאה משימוש בסמים. כל זאת ללא קשר הכרחי לסובלנות של אותה מדינה כלפי שימוש בסמים.

מהמשפט המשווה במדינות שבדקנו על ידנו עולה, שגם הן מתחבטות בשאלת הפרשנות המשפטית של המונח "תחת השפעה של סמים" ולא נמצא פתרון אשר יענה לבעיה על כל היבטיה וגווייה.

תכנית DRE (Drug Recognition Expert) בארה"ב

תכנית Drug Recognition Expert (DRE) היא תכנית המכשירה אנשי חוק לאבחן נהגים תחת השפעה של סמים אסורים, סמי מרשם וסמים הנמכרים ללא מרשם שגורמים לליקויי נהיגה.⁵⁶

התכנית פותחה על ידי משטרת לוס אנג'לס.⁵⁷ היוזמה לתכנית באה לאחר שהוטרים היו מתוסכלים מכך שראו לעיתים קרובות נהגים שנעצרו בחשד שנהגו תחת השפעה של אלכוהול, לאחר שנהיגתם הייתה לקויה. נהגים אלה עברו מצד אחד את בדיקת הנשיפה לאלכוהול, אך לא עברו את מבחן הפיכחות שנערך על ידי השוטרים. ברור שבמקרה זה השכרות נגרמה מסמים. כדי להתגבר על הבעיה, החלו השוטרים להתמחות באבחון השפעת הסמים על הגוף בכלל

מקרה שנדון בבית המשפט העליון של ארה"ב בהקשר זה, היה הסכם העסקה של נהג משאית שבו הוא מתחייב כתנאי להעסקתו, שלא להשתמש בכלל בסמים קלים, גם אם השימוש בהם מותר במדינה שבה הוא נהג, ואפילו כאשר לא עולה טענה לגבי נהיגה לקויה עקב שימוש בסם. בביהמ"ש העליון בארה"ב נדון מקרה, שבו התגלו עקבות מריחואנה אצל נהג משאית שחתם על הסכם העסקה שכזה. בהתאם להסכם ההעסקה, מעבידו של הנהג פיטר אותו, מבלי לטעון אפילו שהשימוש בסמים הקלים השפיעו בפועל על נהיגתו. הנהג פנה לבית המשפט העליון של ארה"ב בבקשה לפסול את החוזה בטענה שהוא נוגד את תקנת הציבור (Public Policy) ושהוא שרירותי, ומחמיר על דרישות החוק במדינות שבהן בוצעה הנהיגה. בית המשפט העליון בארה"ב אישר את החלטתו של המעביד וקבע שהיא חוקית, תוך שהוא יוצא מההנחה ששימוש שכזה בסמים קלים איננו מעורר בעיה תעבורתית בהכרח.⁵⁴ שאלה מעניינת היא, האם חוזה שכזה משפיע גם על המשפט הפלילי ותיגזר ממנו "שכרות".

דיני מעצר וחיפוש

במקרה הטיפוסי, מדובר במניעה מן המשטרה לעצור מלכתחילה לבדיקת סמים או אלכוהול נהג, שאין חשד מקדים לגבי נהיגתו בצורה לקויה.

בית המשפט העליון בארה"ב, קבע שמחסום שבו עוצרים נהגים לבדיקת מריחואנה בצורה שרירותית וללא חשד מקדים בנהיגה לקויה, איננו חוקתי. על כן, בדיקת סמים שבה נתגלו עקבות סמים, ללא חשד מקדים, לא תוכשר כראיה וההליך יתבטל מעצמו.⁵⁵ בכך מכיר הלכה למעשה, בית המשפט העליון של ארה"ב, שייתכן שסמים (בעיקר סמים קלים) אינם משפיעים בהכרח לרעה על הנהיגה, גם אם אינו מודה בכך במפורש, מסיבות שנוצרות בדיני המעצר והחיפוש.

דינים ספציפיים הקשורים לבטיחות ולתעבורה

בכל המדינות שבדקנו, קיימים דינים ספציפיים, שאוסרים על שימוש בסמים כלשהם, בכל כמות שהיא, ושיש להם רציונל בטיחותי. ביניהם ניתן למנות בעיקר דינים הקשורים לנהיגה ברכב עם מטען כבד, רכב להסעת כמות גדולה של נוסעים, לטיסה וכיוצא ב"ב. כך למשל, הותקנו בארה"ב תקנות פדרליות על ידי משרד התחבורה לפיהן כל נהג רכב כבד, רכב ציבורי, רכב ממשלתי או כלי טיס, צריך לעבור בדיקת סמים תקופתית ו/או אקראית או בדיקת לנוכחות סם, וכן כל אימת שהוא מעורב בארוע תאונתי. גופים פרטיים מסוימים אימצו את התקנות הללו והחילו אותם על החוזים האישיים עם

⁵⁶ ר' [http://www.candid.org/dre_states.htm] (Last visited on 24/4/2004)

⁵⁷ [http://www.ci.la.ca.us/LAPD/traffic/dre/druglaw.htm] (Last visited on 24/4/2004)

⁵⁴ See supra note 44

⁵⁵ City of Indianapolis, et al. v. James Edmond et al., 531 U.S. 32. (2000)

והפסיקה של בתי המשפט המחוזיים מציגה שתי עמדות או אסכולות קוטביות:

א. גישה אחת היא **הגישה הפיזיולוגית או מבחן הנוכחות**. דהיינו, הפרשנות להיותו של נהג רכב תחת "השפעה של סמים" הינה בהיבט הפיזיולוגי הצר. לאמור – במצב בו הסמים מצויים בגופו. זאת בניגוד לנהג "שיכור האלכוהול" שלא ייחשב "שיכור" עפ"י תקנה 169ב(ג) אלא אם **"ריכוז האלכוהול בגופו עולה על המידה הקבועה"**.

גישה זו באה לידי ביטוי בפסק דינו של כב' השופט אילון מבית המשפט המחוזי בבאר שבע בעניין **בניאשוילי** (ה"ש 42 לעיל), ובפסק דינו של הנשיא צמח מבית המשפט המחוזי בירושלים בעניין **סלים כאמלה** (ה"ש 30 לעיל).

המצדדים בגישה זו מפרשים את הביטוי "תחת השפעה של סמים" במובחן מהשפעת אלכוהול באופן שבעוד שאצל הנהג שהשתמש באלכוהול, מותנית הגדרתו כ"שיכור" בריכוז האלכוהול שנמצא בדמו [כמפורט בהגדרת "המידה הקבועה" שבתקנה 169א לתקנות] הרי שאצל הנהג הנוטל סמים עובר לנהיגתו היותו "שיכור" תיקבע מעצם היותו "תחת השפעה של סמים מסוכנים" – מבלי התייחסות לבדיקת ריכוזם של אלה או "מידתם הקבועה" בדמו.

יסודה של אבחנה זו, בין שיכור האלכוהול לשיכור הסמים, הינו בהבדל שבדבר עצם צריכתם. השימוש באלכוהול אינו אסור עפ"י דין, ואיסור הנהיגה לאחר שתיית אלכוהול מוגבל לצריכתו מעבר לרמה מסויימת. לגבי סמים מסוכנים – עצם נטילתם באשר הם, אסורה מתוך החזקה בדבר השפעתם על המשתמש בהם מניה וביה. לפיכך, אדם נתון תחת השפעה של סם מסוכן מרגע שהוא משתמש בו, ואדם הנוהג רכב במצב שכזה הינו אותו "שיכור הסמים" האמור בסעיפים 62 ו-64ב לפקודה כהגדרתו בתקנה 169ב(ג) לתקנותיה. לפיכך, העבירה הקבועה בסעיף 62 לעניין שיכור הסמים, הינה באיסור המוחלט המוטל על מי שנטל סם והנתון עדיין להשפעתו, לאחוז בהגה ולנהוג – וזאת מעצם היותו תחת השפעת הסם. על פי גישה זו, "השפעות הסם" אין משמעה ריכוז הסם שבדמו אלא עצם הימצאות הסם בדמו ובגופו אותה שעה. לכן, לשיטת כבוד השופט אילון, הפרשנות הראויה להיותו של נהג רכב תחת "השפעה של סמים" הינה בהיבט הפיזיולוגי הצר – במצב בו הסמים מצויים בגופו. זאת בניגוד לנהג "שיכור האלכוהול" שלא ייחשב "שיכור" עפ"י תקנה 169ב(ג) אלא אם **"ריכוז האלכוהול בגופו עולה על המידה הקבועה"**.

פרשנות זו מתבקשת נוכח האבחנה המובנית שבתקנה הנ"ל לפיה מבחן "שכרות האלכוהול" הינו מבחן **כמותי**

והשפעתם על יכולת הנהיגה בפרט, ומיסדו שיטות בדיקה של אנשים שנהיגתם לקויה תוך אבחון סיבת הליקוי. הפיקוח האקדמי נעשה על ידי Johns Hopkins University Medical Center השוטרים שהשתלמו בתוכנית זאת, יכולים להעריך שימוש במגוון רחב מאד של סמים ומקרים. החל משנת 1989 גיבשה הועדה המייעצת לראשי משטרות התנועה, סטנדרטים להכשרה והסמכה של קציני DRE. הכשרה של מומחה ל DRE היא בת שלושה שלבים, אליהם מגיע השוטר לאחר שעבר בהצלחה קורס סטנדרטי של מבחני שכרות שעובר כל שוטר. השלב הראשון הוא בן 16 שעות לימוד, השלב השני הוא באורך של 56 שעות שכוללת עבודת כיתה ושדה כאחת. בשלב השלישי השוטר בודק לפחות תריסר בני אדם בפיקוח מדריך. במסגרת הבדיקה, על השוטר שעובר את ההכשרה לזהות בני אדם שהם תחת השפעה של סמים. לא זו אף זו: עליו לזהות באיזו קבוצת סמים מדובר. לאחר קבלת ההסמכה, חייב השוטר לעבור קורס רענון מדי שנתיים כדי לשמור על הסמכתו. קצין DRE מאומן לזהות למעשה, התנהגות וסימנים פיזיולוגיים הקשורים בסמים פסיכואקטיביים.

אנשי ה-DRE משתמשים בשיטות סטנדרטיות לבדיקת חשוד ורמת הליקוי והאם מדובר בליקוי הנובע מסמים אסורים או מנטילת תרופות. כן גם, ביכולתם לקבוע את הקטגוריה עליה נמנה הסם.

תהליך האבחון כולל תצפית על הסימפטומים, המאפיינים ליקויים הנגרמים כתוצאה משימוש בסמים. שוטרי ה-DRE מגבשים חוות דעת לאחר בדיקת התנהגות החשוד, הופעתו, מצב האישונים ותנועות גלגלי העיניים, סימנים חיוניים (דופק, לחץ דם, טמפרטורה), סימני הזרקה, וביצוע מבחנים נוירולוגיים – הליכה וסיבוב, עמידה על רגל אחת, אצבע-אף ועוד. הבדיקה כוללת גם בדיקה בחדר חושך בשלושה סוגי תאורה. בנוסף לכך נבדק טונוס השרירים, כיון שסוגי סמים מסוימים מביאים לקשיון שרירים, ואחרים גורמים לרפיון שרירים. בנוסף, דוגמים אנשי ה-DRE דגימות דם, שתן או רוק לבדיקה מעבדתית. לתכנית DRE הצטרפו עד עתה 36 מדינות בארה"ב.

"תחת השפעה של סמים" – ההלכה הנוהגת בארץ

השפעתו של האלכוהול על האדם נחקרה וידועה, כך שמומחה יכול להעיד באופן מדויק למדי על האפקט וההתנהגות הצפויים של אדם בהתייחס לריכוז האלכוהול בדמו. כשמדובר בהשפעה של סמים אחרים קשה מאד יהיה למומחה להעיד על השפעותיהם של הסמים בשל מגוון הסמים הגדול שהולך ומתרחב מיום ליום, השונות האישית שבהשפעת הסם, וחסר אינפורמטיבי-מחקרי בנושאים רבים.

לפיכך, קשה ליצוק תוכן משפטי למונח "תחת השפעה של סמים". בית המשפט העליון טרם אמר את דברו בסוגיה

ודוק, אין צורך להוכיח כי הנהיגה הושפעה מן הסם אלא די בכך שהנהג הושפע מן הסם, תהיה מידת ההשפעה כאשר תהיה ויהא סוג ההשפעה אשר יהא.

כיצד מוכיחים שאדם נהג שעה שהיה נתון תחת השפעה של סם מסוכן? כבי השופט מודריק מצביע על שלושה אבות טיפוס של הוכחה:

1 **ראיות ישירות** – בהימצא ראיות לכך שאדם השתמש, בזמן נתון, בסמים וזמן קצר לאחר מכן נהג ברכב, אזי במצורף לחוות דעת מומחה שהסם פועל את פעולתו ומשפיע תוך זמן קצר ביותר, ניתן לקבוע כי אותו אדם נהג תחת השפעה סמים.

1 **ראיה נסיבתית** – בהימצא ראיה לכך שאדם השתמש בסמים ואין ראיה למועד השימוש המדויק, עשוי גילוי "מאפייני השפעה" להעיד כי הסם ניטל זה מקרוב והוא פועל את פעולתו (בהקבלה להשפעות המוכרות והמקובלות של משקה משכר כגון: טשטוש, נהיגה בזיגוג, ימינה ושמאלה, העדר יציבות בעמידה ובהליכה, הדפת ריח אלכוהול חריף).

1 **חזקת השפעה** – אפשרות נוספת היא לתקן תקנה בדבר "חזקת השפעה". כיון שלסם יש משך השפעה מסוים (ההולך ונחלש בעוצמתו עם הזמן העובר) אפשר לקבוע בתקנה, חזקה האומרת כי מי שבדיקת מעבדה הראתה אצלו ריכוז מסוים של תוצרי חילוף חומרים של סם מסוכן (או מי שבדיקת מעבדה גילתה בגופו שרידי סמים) בהיקף מסוים, מוחזק כמי שהשתמש בסם פרק זמן של N שעות או M ימים לפני הבדיקה (וכמובן אם אותו אדם נהג ברכב בתוך פרק הזמן הזה כי אז חלה עליו חזקת השפעה על הנהיגה). גם התקנת חזקה זו אינה פשוטה. גם זו צריכה לאיתור ולביסוס תשתית בידי מומחים.

סיכום והצעות

נראה כי הבעיה היא מנת חלקן של מרבית מדינות העולם. נדמה שעיקר הבעיה הוא בכך שקביעת מידה קבועה לסמים אסורים, יהיה בה כדי לפגוע בהכרח באיסור המוחלט על שימוש בסמים אסורים.

כפי שהוסבר, נוכח השונות הרבה של סמי הרחוב, ריכוזם והשפעתם השונה על כל משתמש ומשתמש, קשה לקבוע ולאתר "מאפייני השפעה" הנוגעים לשימוש בסמים.

לדעתנו, הגישה הכפולה נותנת תשובה רחבה יותר לבעיה מאחר שיש בה כדי לפתור את הבעיות המתעוררות, לא רק כשמדובר בנהיגה ובעבירות המבוצעות תוך כדי נהיגה. הגישה הכפולה יכולה ליתן תשובה גם לאותם המקרים בהם נדרש בית המשפט להכריע בשאלת הגנת השכרות.

[ריכוז העולה על המידה הקבועה] בעוד מבחן "שכרות הסמים" הינו מבחן נוכחותי בלבד.

לדעתו של כבי השופט אילון אין בסיס ואין הצדקה כלשהי לפרש את ההיגד "תחת השפעה של סמים מסוכנים" כהגדרה הדורשת מבחן "איכותי" או "כמותי" של ריכוז הסמים בדם או כמותם. פרשנות שכזו נשללת מעצם העובדה, שאותה התקנה מייחדת את מבחן ה"כמות" או ה"ריכוז" לשיכור האלכוהול בלבד – תוך שלילתה מהגדרת "שיכור הסמים". זאת ועוד, פרשנות שכזו תהווה הקלה בלתי נסבלת בהתייחסות לנהגים "שיכורי הסמים" לעומת הנהגים "שיכורי האלכוהול" – הקלה שאין להעלות על הדעת את יחוס כוונתה למחוקק אשר קבע את עצם השימוש בסמים מסוכנים [שלא כאלכוהול], כעבירה חמורה וכהתנהגות אסורה ופסולה בכל כמות, בכל סם מסוכן ובכל מצב דברים נתון. במילים אחרות, המבחן האיכותי או הכמותי יוצר בעיה עם האיסור המוחלט על שימוש בסמים מסוכנים כהגדרתם בפקודת הסמים המסוכנים. באותה עמדה עקרונית, מחזיק גם כבי הנשיא צמח, כפי שבא לידי ביטוי בפסק דינו בעניין **סלים כאמלה** דלעיל (ה"ש 30 לעיל), במקרה של נהיגה בשכרות מהרואין. לא היה כל ארוע תאונתי או תעבורתי: בהודאתו הודה הנאשם כי נטל סם מסוג הרואין עובר לנהיגה. הנשיא צמח קבע שהמבחן הוא מבחן הנוכחות. דהיינו, כל אימת שיש עדות על נטילת סמים אסורים עובר לנהיגה, ניתן להרשיע בעבירה של נהיגה בשכרות.

ב. הגישה השנייה היא **הגישה הכפולה** – גישה זו מצדדת בביצוע בדיקה כפולה – בדיקה אחת לנוכחות הסם ובדיקה נוספת להשפעתו. המצדדים בשיטה זו הם כבי השופט מודריק מבית המשפט המחוזי בתל אביב, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בעניין **קביטלשולי** (ה"ש 36 לעיל), וכבי השופט שיף מבית המשפט המחוזי בחיפה בעניין **ראני** (ה"ש 38 לעיל).

על פי גישה זו, אין די לשם ההרשעה, בהוכחת הימצאות אובייקטיבית של סמים בגופו של הנהג הנאשם. יש להוכיח כי הסם השפיע על חוש מחושיו של הנהג או על תחושתו הכללית, בעת הנהיגה. עמד על כך השופט א. שיף:

"על מנת לנהוג בהשפעת סם, אין די בשימוש בסם בטרם נהיגה. השפעת סם כשמה כן היא. על הנהג להיות מושפע מנטילת הסם באופן כזה שעל הסם להשפיע על אחד מחושיו החשובים לצורך נהיגה. כמו כן, ההשפעה צריכה שתהא בעת הנהיגה (ת.פ. חי') 157/02 מ"י נ' שנבור. (טרם פורסם) והשווה: ת.פ. (תעבורה ת"א) 10083/00 מ"י נ' פנחסוב מפי השופט ר. כצמן. (טרם פורסם).

גם השיטה המשפטית בארה"ב, מצדדת בגישה הכפולה והעמידה לרשות בית המשפט את מנגנון ה-DRE – שוטר מיומן ומוסמך אשר ביכולתו לקבוע אם אדם היה תחת השפעה של סמים אם לאו. נראה לנו כי זו הדרך שיש לילך בה. אך עד להכשרת שוטרים כדוגמת שוטרי פרוייקט ה-DRE, נראה לנו שכשלב ביניים, יש לנקוט בשיטה הנהוגה בניו סאות' ויילס באוסטרליה: ביצוע בדיקת מאפיינים על ידי רופא מומחה, על פי טופס מאפיינים שימסור לו השוטר העוצר/מעכב. לדעתנו, ביצוע בדיקה על ידי רופא, ואפילו רופא שאינו מומחה, תהא אמינה יותר מבדיקה של שוטר שלא עבר הכשרה כלל.

אין לנו אלא להצטרף לדבריו של כב' השופט מודריק, הקורא לרשויות השונות: משרד התחבורה, מנהל הבטיחות בדרכים, משרד הבריאות, משרתת ישראל ואולי גם הועדה המתאימה בכנסת, העוסקת במניעת תאונות בדרכים, לשדד מערכות ולקבוע בפעולה משולבת של גורמי רפואה ומדע ופסיקת בתי המשפט, מאפיינים, תוך קביעת כוחם ומשמעותם כראיה. אין זאת, כי צריכה וועדת מומחים לשבת על המדוכה, לרכז יידע ולנסות לשרטט את מרכיבי חזקת ההשפעה. בסעיף 264 לפקודת התעבורה נכתב:

"(ג) שר התחבורה ושר הבריאות רשאים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, להתקין תקנות בעניינים אלה:

(1) אחוז האלכוהול או הסם שבהשפעתו אסורה נהיגת רכב;

(2) שיטות לבדיקת האלכוהול או הסם בהתאם להוראות סעיפים קטנים (ב) או (ב1);

(3) אופן הבדיקות, מקומות הבדיקות ותעודות שיינתנו על תוצאות בדיקה".

(ד) בית המשפט הן בעבירה לפי סעיף 262(3) רשאי לקבל כראיה תעודה שניתנה לפי סעיף קטן (ג)3.

נוכח ההסמכה של שרי התחבורה והבריאות להתקין תקנות בדבר אחוז הסם שהשפעתו אסורה לנהיגה ואופן הבדיקות ותעודות שיינתנו, ניתן לאמץ המלצותינו ללא שינוי של החקיקה הראשית.

סיכום

מצב של שכרות מוגדר בדין, כמצב שבו נמצא אדם בהשפעת חומר אלכוהולי, סם מסוכן או גורם מסמם אחר. אדם מוגדר כשיכור אם הוא נתון תחת השפעה של סמים משכרים או מסוכנים, או אם ריכוז האלכוהול אצלו עולה על המידה הקבועה שהוגדרה על ידי המחוקק כ-50 מיליגרם אחוז.

מטרתו של המאמר היא להבחין בין שכרות הנגרמת על ידי אלכוהול, לבין שכרות הנגרמת על ידי סמים מסוכנים או

אסורים. המאמר מבהיר את המונח "השפעה של סם מסוכן", שיש לו נפקות להבנת הגנת השכרות שבחוק העונשין, ועבירות הקשורות בנהיגה. מקובל לסווג את הסמים על פי השפעתם המוחית האורגנית לשלוש קבוצות: סמים מדכאים (Depressants), סמים ממריצים (Stimulants) וסמי הזיה (Hallucinogens). במסגרת המאמר נבחרו מכל קבוצה מספר סמים בשימוש נפוץ ונבדקה השפעתם הפסיכומוטורית על האדם, לרבות על כישורי הנהיגה. כן גם נסקרה הפסיקה הישראלית הרלוונטית, העוסקת בהיבטים השונים של המונח "השפעה של סם מסוכן" ושל אלכוהול, בעיקר בעבירות הקשורות בנהיגה, ועל הגנת השכרות. כשמדובר בעבירות הקשורות בנהיגה בשכרות מאלכוהול, המידה הקבועה יכולה לסייע רק כשמדובר בעבירה של נהיגה בשכרות, ובעבירה של גרם מוות ברשלנות. בעבירת הריגה שנגרמה בשכרות מאלכוהול, יש לקבוע את ההשפעה של האלכוהול על העושה, כאשר המידה הקבועה יכולה רק לתת אינדיקציה ראשונית. בעבירות הקשורות לנהיגה, שנגרמות בשכרות מסמים, יש לקבוע את השפעת הסם בפועל, כשמדובר בעבירת הנהיגה, גרם המוות ברשלנות ובעבירת ההריגה כאחת. במקרים אלה יש לקבוע את מידת ההשפעה בפועל, מכיוון שכאשר מדובר בסמים, אין מידה קבועה שיכולה לסייע. בפסיקה הישראלית ניתן לזהות שתי גישות לפרשנות המונח "תחת השפעה של סמים": הגישה האחת מדגישה את עצם הימצאות הסם, כלומר נוכחותו בגוף. על פי גישה זו אדם שבדמו נמצא סם, מוגדר כמי שנמצא תחת השפעה של סמים. על פי הגישה השנייה, גישה שמצדדת בבדיקה כפולה – בודקים את נוכחות הסם, ולאחר מכן את השפעתו בפועל על הכישורים הפסיכומוטוריים של האדם. במסגרת המאמר נסקר המצב בחו"ל. מהסקירה עולה כי הבעיה שמציג המאמר קיימת גם במדינות כדוגמת הולנד, אוסטרליה, אנגליה וארה"ב. בארה"ב הכשירו שוטרים במסלול השתלמות ארוך (DRE). שוטרים מיוחדים אלה מיומנים לאבחן השפעה של סמים מסוכנים על אדם. במסגרת המאמר הצענו להכשיר שוטרים כאלה גם בארץ, ובתקופת הביניים לאבחן אנשים שיש חשד שביצעו מעשים או חדלו, באמצעות בדיקות נוירולוגיות, שיבוצעו על ידי רופא בחדר מיון.